నవప్రచురణం 9

ఇల్లరికం

కథల సంపుటి

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

నాలుగణాలు

యువకార్యాలయం, తెనాలి.

మొదటి ముద్రణం : మార్చి 1939

వెయ్యి కాపీలు.

లక్ష్మీ ప్రెస్, తెనాలి

ఇల్లరికం

ఇల్లరికం

౧

అమ్మా నాయనా కలిసి తమ ఏకైక పుత్రుడు శంకర్రావును వెయ్యికళ్ళతో కనిపెట్టి రక్షించే టప్పుడు ఆ పిల్ల వాడికీ అనుభవానికీ మధ్య తాము పెట్టనిగోడలల్లే నిలబడి ఉండి అతన్ని ఎందుకూ పనికిరాని వాజమ్మగా తయారు చేస్తున్న సంగతి తెలుసుకో లేక పోయినారు. అబ్బాయి ఆటలకూ పాటలకూ పోతే చెయ్యో కాలో విరిగి పోతుందేమో! స్నేహితులతో తిరిగితే చెడిపోతాడేమో! అబ్బాయిని జవాను బడిదగ్గిర దిగవిడిచి రావాలి, మళ్లా వాడే బడినించి వెంటపెట్టుకు రావాలి. అబ్బాయి చీకటి పడ్డ తరవాత ఇల్లు కదలటానికి ఎంతమాత్రమూ వీలులేదు. ఫలితం? అబ్బాయికి ఎవరితోనూ మాట్లాడట మైనా చాతకాదు; బజారుకు పోయి కానీ గుండుసూదులు కొనుక్కు రావటమైనా తెలీదు; మేస్టరుగారు గట్టిగా మాట్లాడితే అబ్బాయి బావురు మని క్లాసులో ఏడిస్తే

అబ్బాయి ఉపాధ్యాయు లందరితోనూ "అయ్యా, అబ్బాయితో గట్టిగా మాట్లాడకండి.!" అని నాన్నగారు వెళ్ళి హెచ్చరించి రావలిసి వచ్చింది. అసలే అబ్బాయి అంతంత మాత్రపు తెలివి తేటలవాడు—అమ్మకూ నాన్నకూ లేసి తెలివి తేటలు అబ్బాయి కెక్కడినించి వస్తైగనకా ?

అయితే పెద్దలు సంపాదించి కట్టుకుపోయినంతఉంది కనక అబ్బాయికి స్కూల్లో ఎంతమంది మేస్టర్లో ఇంటిదగ్గిర కూడా అంతమంది మేస్టర్లని పెట్టి ప్రైవేటు చెప్పించి ఒక్కొక్క క్లాసే దాటేయించారు. అబ్బాయి మెట్రిక్కు గానే చుట్టుపక్కలఉన్న లక్షాధికారుల అమ్మాయిలలో ఒక అమ్మాయిని ఏరి అబ్బాయి చేత అమ్మాయికి మూడు ముళ్లూ పెట్టించారు.

అబ్బాయి కాలేజీ చదువు చదవటమూ మానటమూ అనేది పెద్ద సమస్య అయిపోయింది. అమ్మగారు అబ్బాయిని అరక్షణమైనా విడిచి ఉండలేదు. నాన్నగారుకూడా అంతే మరి. అయితే అబ్బాయి మామగారికి మాత్రం అల్లుడు ఐ. సి. ఎస్. అయితే బాగుండునని ఉంది.

మూడు రోజులపాటు రాగాలూ, పెడబొబ్బలూ, నిద్రాహార విసర్జనాలూ ఉపోద్ఘాతంగా అబ్బాయి నాన్నగారితో కూడా పట్టణం ప్రయాణమైనాడు, కాలేజీలో ప్రవేశించటానికి. రోజూ అబ్బాయిని ఉత్తరం రాస్తూండమని చెప్పి బండి కదలగానే అమ్మగారు అల్లాగే మూర్ఛపోయింది.

౨

అబ్బాయిని నాన్నగారు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో ప్రవేశపెట్టి విక్టోరియా హాస్టల్లో చేర్పించారు. అతన్ని విడిచి రావటానికి కాళ్ళాడలేదు నాన్నకు. వాళ్ళ గ్రామం కుర్రవాళ్లు కాలేజీలో ఇంకా ఇద్దరున్నారు. అందులో ఒకడు శంకర్రావుకు మొదటినించీ సహాధ్యాయి—స్నేహితుడుమాత్రం కాడు. ఆ ఇద్దరు కుర్రాళ్ళతోనూ నాన్నగారు "ఏమర్రోయ్, అబ్బాయిలూ, మనవాణ్ణి కాస్త కనిపెట్టివుండండి. మీరు వెంటలేకుండా వాణ్ణి ఎక్కడికీ పోనివ్వకండి. జాగ్రత్తసుమా!" అని మరీమరీ చెప్పి ఇంటికి వచ్చేశారు.

వాళ్ళఊళ్లో ఆయన గొప్పవాడు కాని పట్నంలో ఆయన గొప్పేమిటి? ఆయన ధార్ష్టికపు విజ్ఞాపన ఆ కుర్రవాళ్ళకు అసహ్యం కలిగించింది. పట్నానికి ప్రతిసంవత్సరమూ ఎంతమంది కుర్రాళ్లు రావటంలేదు? తమకు వీడి కాపలా ఏమిటి, తద్దినం?

శంకర్రావు సహాధ్యాయికి మరీ మండింది. ఈవాజ ఎన్నడూ తనను పలకరించినపాపాన కూడా పోయిన వాజ కాదు, స్కూలులో చదివినంతకాలమూనూ. సంపన్నుణ్ణి నిక్కు. వాడినిక్కూ వాడిసంపదా వాడికే ఉండుగాక! తనకేమిటి? "ఏమోయ్, ఏమోయ్? ఇదేమిటోయ్ అదేమిటోయ్?" అంటూ శంకర్రావు తనని పలకరించబోయినప్పుడల్లా వాడికి మండిపోయేది. శంకర్రావు మొదటి మూడురోజులూ సమస్తమూ కోల్పోయిన వాడల్లే బిక్కమొహం వేసుకుతిరిగి, నాలుగోరోజునించీ

మళ్లీ మానవప్రపంచంలో పడి, తన సహాధ్యాయిని ఊరు చూడటానికి వెంటరమ్మన్నాడు. సహాధ్యాయి సరేలెమ్మని కూడా, తలాయించాడు.

3

పట్నంలో కాలుపెట్టి నెల తిరగకపూర్వమే అబ్బాయి ఎటువంటివాళ్ళ చేతుల్లో పడాలో అటువంటివాళ్ళ చేతుల్లో పడ్డాడు. వాళ్ళల్లో ఒకడు మరొక కాలేజి విద్యార్థి. రెండో వాడేమిటో వాడికే తెలీదు. ఇద్దరూ కలిసి తిరుగుతూండే వాళ్ళు. వారికి శంకరం ట్రిప్లికేను బీచిమీద తటస్థపడ్డాడు.

శంకరావును చూచిన మరుక్షణంలో వాణ్ణి ఆఇద్దరూ పుస్తకం చదివినట్టు చదివారు; వెంటనే వాడి తోటి పరిచయం సంపాదించారు; రెస్టారంటుకు తీసుకొని పోయినారు. ముగ్గురూ తిని వాడిచేత డబ్బు లిప్పించారు; సినిమాకు తీసుకుపోయినారు. వాడిచేత టిక్కెట్లు కొనిపించారు; సినిమా అయినతరవాత బారుకు తీసుకు పోయినారు, వాడిచేతకూడా తాగించారు; వాడు కక్కున్నాడు, కాని డబ్బుమాత్రం ఇచ్చాడు. మళ్ళీ కనిపిస్తామని చెప్పి వాడిదగ్గర చెరొక రూపాయీ తీసుకుని వాళ్ళు వెళ్ళి పోయినారు.

అబ్బాయికి తోడులేకుండా బస్సెక్కటం చాతకాలేదు. ఆఖరుకు [illegible]రవచేసి మైలాపూరు బస్సెక్కితే బస్సువాళ్లు దించేశారు. తరవాత మరి బస్సురాలేదు. రిక్షావాళ్లుమాత్రం పిలులలే ఖాళీరోడ్లమీద కారాడు

తున్నారు. ఒక రిక్షావాణ్ణి పిలిచి ట్రిప్లికేనుబస్సు వస్తుందా అని అడిగితే వాడు శంకరానికి అరవం రాదని కనుక్కొని అరవంలో ఏదో వాగాడు.

"విక్టోరియా హాస్టలుకు తీసుకుపోతావా?" అని అడిగాడు శంకరం వణుకుతున్న గొంతుతో. వాడు సరే, ఎక్కమన్నాడు. విక్టోరియా హాస్టలుదగ్గరదించి రిక్షావాడు రూపాయి ఇయ్యమన్నాడు. శంకరం మారు మాట్లాడకుండా ఇచ్చాడు. ఇంకా ఎక్కువ అడగనందుకు తన్ను తాను అరవంలో నానాబూతులూ తిట్టుకుంటూ రిక్షావాడు వెళ్ళిపోయినాడు.

హాస్టలు మూసివుంది. శంకరం బీచిమీద పడుకుని తెల్లవారుజాముకు నిద్రపోయినాడు.

మర్నాడు సాయంకాలం స్నేహితులిద్దరూ మళ్ళీ వచ్చారు. ఎక్కడికీ పోవటానికీ తన దగ్గిర డబ్బులేదన్నాడు శంకరం. డబ్బున్నదికాని, వాళ్ళవెంట పోవటానికి భయంవేసింది. డబ్బు లేకపోతే తన్ని పుట్టిస్తామన్నారు కత్తెరగాళ్లు. హడిలిపోయి శంకరం వారివెంట మళ్ళీ వెళ్ళాడు. కిందటిరాత్రి శంకరం బీచిమీద పడుకోవలసివచ్చిందని ఈరాత్రి వాణ్ణి స్నేహితులు ఒకానొక వీధిలో ఒకానొక ఇల్లు చేర్చి అక్కడ వాడు పడుకునే ఏర్పాటు చేశారు. వాడి పక్కలో మరెవత్తో వచ్చి పడుకుంది. గుండెవగిలి శంకరం మంచంపట్టెను గట్టిగా కరుచుకుని పడుకున్నాడు.

తెల్లవారిన తరవాత బస్సుకు మాత్రం డబ్బులిచ్చి పర్సు తమదగ్గిరే ఉంచుకుని శంకరాన్ని స్నేహితులు

సాగనంపారు. హాస్టలువార్డెను శంకరం హాస్టలులో లేక పోయినందుకు గట్టిగా మందలించాడు.

౪

అబ్బాయిని స్నేహితులు మాత్రం వదలలేదు. వాళ్ళను ఎట్లావదిలించుకోవలసిందీ అబ్బాయికి తెలియలేదు. కాలం గడిచినకొద్దీ అటువంటి ఆవశ్యకతకూడా తగ్గిపోయింది. అన్నివిషయాలలోనూ తనుకూడా వాళ్లంతవాడయ్యేటప్పటికి వాళ్ళనుచూస్తే వెనకఉండినభయం పోయింది. డబ్బుకు డబ్బావస్తున్నది ఇంటినించి. అబ్బాయి డబ్బు ఖర్చుచేస్తున్నాడని కొంచెం సనుక్కుతున్నాడు నాన్నగారు ఇంటిదగ్గర. అయితే అమ్మగారు మాత్రం "అయ్యో, అదేమిటండీ? పట్నంలో ఖర్చుకాదా ఏమిటి? మరీబీదవాడికి మల్లేఉండమంటారుటండీ, దాంమొపతేగా! అంతావాడికేగా!" అని భర్తమీద ఆడతర్కం చాలా ఉపయోగిస్తూ వస్తున్నది.

ఇక్కడ అబ్బాయి హాస్టల్లోనించిలేచి వేరేగదులు తీసుకున్నాడు. వాడిస్నేహితులు వాడు తెచ్చేడబ్బుకు కూడా పరిమితిఉందని కనిపెట్టి ఇంకా కొత్తవాళ్లను పట్టుకొస్తూ న్యాయంగా దోపిడిలో శంకర్రావుకుకూడా భాగం పెడుతున్నారు. తనుఒకప్పుడు వంచనఅయినవాడే అయినప్పటికీ వాడికి ఇతరులను వంచించటం సరదాగా ఉంటున్నది. తమజట్టులో కలుస్తున్నవారినిచూస్తే వాడికి కించిత్తయినా గౌరవంలేకపోగా పరమఅసహ్యంకూడానూ. మొదట్లో తన స్నేహితులుకూడా తనను అట్లాగేచూశా

రనే ఆలోచన వాడికి తట్టలేదు.

వాడు కాలేజీ కూడా మానేశాడు. ఎవరితోనో పట్నం లేచివచ్చి, ఒంటిమీది నగలన్నీ పుస్తెతో సహా క్రమంగా అమ్ముకుని తిని ఆఖరుకు సొమ్ముతోపాటు లేవ దీసుకుని వచ్చిన వాణ్ణికూడా పోగొట్టుకుని ఒంటిరిగ త్రైగా నిలిచిపోయిన ఒక ఆడమనిషి శంకరం పాలపడ్డది. ఆమ నిషి వచ్చినప్పటినుంచీ శంకరానికి మరొకలోకమే లేదు. ఏకారణం వల్లనో వాడికి బోగంవాళ్ళంటే చెప్పరాని భయంగా ఉంటూ వచ్చింది. వాళ్ళజోలికి పోకుండా తప్పించుకు తిరుగుతూ వచ్చాడు. అంత చిన్నవయసులో ఉన్నవాడు ఆడదాని పరిచయం అయిదునిమిషాల్లో చేసుకోవాలంటే కష్టమేమో. ఈ ఆడమనిషితో అటువంటి చిక్కు లేక పోయింది.

౫

అబ్బాయిని నాన్నగారు ఈప్రపంచంలో ఉండగా వచ్చి కళ్ళారా చూడగలిగారు. ఆయనకు కొడుకునుగురించి కబుర్లు వెళ్ళినై. అబ్బాయి దసరా సెలవులకు ఇంటికిరాక పోవటం ఈకబుర్లన్నీ విన్నమీదట అనుమానాస్పదంగా కనిపించింది. ఆయన ఇంటిదగ్గర భార్యమీద ఎగిరి పడ్డాడు.

అబ్బాయి చెడిపోతున్నాడన్న భయం అమ్మగారికి కలగలేదు. పైగా అటువంటి లుచ్ఛాఖోరు కబుర్లు విశ్వసించినందుకు ఆవిడగారికి భర్తమీద తాటిప్రమాణం

కోపం రేగింది.

"ఈరభస అంతా దేనికి? నేను స్వయంగా వెళ్ళి అబ్బాయి యెల్లావున్నాడో చూసివస్తాను!" అన్నాడు తండ్రి.

అదుగో, నువ్వు అబ్బాయిమీద ఎవళ్ళేవళ్ళో చెప్పిన వన్నీ నమ్ముతున్నావన్నది భార్య. ఆవిడతో తర్కించటం వృథా అనుకుని తండ్రి మాట్లాడకుండా ఆరాత్రి బండికే పట్నం బయలుదేరాడు. అబ్బాయి డబ్బు కాలేజి అడ్రసుకు తెప్పించుకుంటూ ఉండటంవల్లనూ, కాలేజీకి రాక పోవటం వల్లనూ ఎక్కడ ఉంటున్నదీ తెలియలేదు. అబ్బాయి హాస్టల్లో ఉండటంలేదనీ, కాలేజీలో అబ్బాయి పేరు కొట్టేశారనీ మాత్రమే తెలిసింది నాన్నగారికి.

కాని కాలేజీలో చదువుతున్న శంకర్రావు సహాధ్యాయి కష్టపడి నాన్నగారిని అబ్బాయి ఉంటున్న ఇంటికి తీసుకుపోయి విడిచిపెట్టి చల్లగా తిరిగి వచ్చేశాడు.

అబ్బాయి కలలు అయిపోయినై. అతను మారు మాట్లాడకుండా నాన్నగారివెంట ఆరాత్రి మెయిలెక్కి ఇంటికి వచ్చేశాడు.

౬

"నిన్ను మేమిద్దరమూ కలిసి చెడగొట్టాం. నువ్వీ ఇంట్లో బాగుపడవు. పోయి మీమామగారియింట్లో ఉండు. ఆయనకు నిన్ననే ఉత్తరం రాసేశాను. బహుశా ఇవాళ ఆయనే వస్తాడు. నీభార్య రజస్వలాకూడా అయింది. నువ్వక్కడే

ఉంది మీమామగారు ఇష్టపడ్డప్పుడు నువ్వు నీభార్యతో కాపరం ప్రారంభించవచ్చును. నువ్వు బాగుపడ్డా చెడిపోయినా ఆయన పూచీయే కాని నాపూచీ ఏమీ లేదు. నేను ఘట్టిగా చెంపలువేసుకుంటున్నాను జరిగిన దానికి. నాకు చాతకాదు. మీమామగారికి చాతకాకపోతుందీ? నీ ఖర్మంనీది!" అని నాన్నగారు తేల్చిచెప్పేశారు.

అమ్మగారు ఏమీమాట్లాడ లేదు. ఆవిడ అబ్బాయిఇంటికి వచ్చిన క్షణం నించీ గుండెవగిలేటట్లు రాగాలు పెడుతున్నది.

ఆవాతావరణంలో అబ్బాయికి చచ్చు వాతం కమ్మినట్టయింది. "పొరపాటున చేశాను. అటువంటి పనులుచెయ్యను. ఇకముందు సరిగా ఉంటాను!" అందామనుకున్నాడు అబ్బాయి. కాని నోరు పెగలలేదు. పట్నం వదిలి పెట్టగానే వాడికి తన ప్రకృతియావత్తూ మారినట్టయింది. మళ్ళీ వెనకటి వాడ మిగిలాడు. వెనకటి వాడ ఈనాన్నకూ అమ్మకూ దగ్గర వాడుగా నన్నా ఉండేవాడు; ఈవాడ కిక్కడ ఎవరూ లేరు. కేవలమూ ఒంటిరిగాడు!......

2

తన మామగారితోపాటు ఇంటరు క్లాసుపెట్టెలో కూర్చుని అత్తవారింటికిపోతూ శంకరం ఆశ్చర్యపడ్డాడు ఇందులో తనకు శిక్ష ఏముందాఅని. తండ్రి తనను మామగారికి వప్పగిస్తానన్నప్పుడతను అదేదో తనకుశిక్షగాభావించాడు.

కాని మామగారిని చూసిన కాస్సేపట్లో ఆ అభిప్రాయం పోయింది. ఆయన తనను చూడగానే మామూలుగానే పలకరించాడు. తనతో ఆయన పెద్దదీర్ఘ సంభాషణలేమీ చెయ్యని మాట వాస్తవమేగాని ఆయన ఎప్పుడూ మితభాషే. మొత్తంమీద ఈ ఏర్పాటే బాగున్నది. తనను చూసి అమ్మా నాన్నా కంగారవుతున్నారు. వాళ్ళను చూడటమే పుండు కెలికినంత బాధగా ఉంది.

అత్తవారింటికి వెనక వెళ్ళినప్పుడల్లా ఎంత బాగా చూసే వాళ్ళో శంకరం మరిచిపోలేదు. ఆ విధంగా తనకు ఎంత కాలం వెళ్ళినా వెళ్ళినట్టే. తన్నుతో గారెలతట్టలో పడేట్టున్నది అతని ప్రాణానికి.

ఈ మురుపు అత్తవారిల్లుచేరిన అరగంటలో వదిలింది అబ్బాయికి. అతన్ని ఆడజనం ఎవరూ పలకరించలేదు. మగవాళ్లు పలకరించినా ఆపలకరింత ఎట్లాఉండాలో అట్లాగేఉన్నది. తనను అత్తవారింట కుష్టువాణ్ణిచూసినట్టు చూడబోతున్నారని వాడికి స్పష్టమయింది.

"వెధవలు, మీతో నాకేమిటి? ఎంత చెడ్డా నేను అల్లుణ్ణి!" అనుకున్నాడు శంకరం. అకస్మాత్తుగా వాడికి ఒకచిత్రమైన మనోవిశ్వాసం కలిగింది: చేసింది తప్పో ఒప్పో; తనే మగవాడు. ఈవెధవలు తను చేసిన పనుల్లో ఒకటికూడా చెయ్యలేరు. తను నాలుగు నెలలపాటు జీవించిన పద్ధతిలో ఒక్కపావుగంట జీవించలేరు!

లోకం తప్పుడు పనులకింద కట్టేసిన వాటిని చెయ్యాటంలో ఇంకేమీ లేకపోయినా ఈఒకటుంది—అవి

మనిషియొక్క అనుభవంక్రింద జత అవుతై. ఒకవిధంగా అవి అమూల్యమైన అనుభవాలు. సాహసించి ఆ అనుభవం సంపాదించిన వాడికి మామూలు మనుష్యులు నిర్జీవ ప్రతిమలుగానూ, మామూలు నీతి వేళాకోళంగానూ కనిపించక తప్పదు. వాళ్ళను తీసివేత మనుష్యులకింద కట్టెయ్యజూచే వాళ్ళనుచూస్తే ఒక్కొక్కప్పుడు వాళ్ళను చాలా అసహ్యం వెయ్యటానికి అవకాశం ఉంది.

ఈమనోవికాసం శంకరానికి తల్లిదండ్రుల దగ్గరే వచ్చిఉండవచ్చును. కాని వారికీ తనకూ మొదటినించీ ఒక విధమైన బంధంఉండింది. దాన్ని అతిక్రమించటం అతనికి చాతకాలేదు. పైగా వాళ్ళు తనకోసం నిజంగా బాధ పడుతున్నారు. ఆబాధముందర వాళ్ల తెలియనితనం లెక్కకు రాలేదు. ఈబడితే లంతా తన కెవరు ? వీళ్ళకు తన్ను గురించిన దిగులేముంది? వీళ్ళకు ఏంతెలుసునని తనను కుష్టువాడికింద జమకడతారు ? వాళ్ళు తనకంటె ఏవిధంగా యోగ్యులు ? తనకున్న ధైర్యం లేదనా ? తను వాళ్ళకంటె ఏవింధగా తక్కువ ? తన ఆరోగ్యంగాని శరీరంగాని ఏమీ చెడలేదు. తనకు చివరకు ఆ తాగుడైనా అలవాటుకాలేదు. తాగి తను ఆనందించాడు. ఆ ఆనంద మేమిటో వీళ్ళలో ఒక్కడికీ తెలియదు. పరస్త్రీతో పోయి నాడు తను. తనదగ్గిర ఉన్నంతకాలమూ ఆమనిషి తన కిచ్చిన ఆనందంలో వీరిభార్యలంతా వీరికెన్నోవంతు ఇస్తున్నారో ! అదీకాక ఆమనిషి వీరిలో ఒక్కడి మొహాన ఉమ్మికూడా వెయ్యదు! ......తన కేంలోపం జరిగింది ?

జరిగినంతకాలమూ తనూ ఏలాడు! చాలు ఈజీవితానికి!

శంకరం అభిప్రాయాలన్నిటినీ సమర్థించటం కష్టం. అందులో ఆత్మవంచనా, ముక్కుకుసూటిగా చూచుకోవటమూ లేకపోలేదు. కాని అందులో కొంత నిజంఉంది. అదికూడా ఆటే ముఖ్యంకాదు—అందులో చాలా న్యాయం ఉంది; వాడట్లా భావించి తీరుతాడు, మరొకరింకొకరు అట్లా తర్కించక పోయినా.

౩

తన అత్తవారికి తనను చూస్తే గౌరవం లేనందుకు శంకరం సులభంగానే సరిపెట్టుకున్నాడు కాని వాళ్లు తనను పనివేళా అగౌరవం చెయ్యటం సహించలేకపోయినాడు. పొద్దుటి పూట తను ఎదట లేక పోతే కాఫీకి పిలవరు, లేదా తన దగ్గరికి పంపించరు. తరవాత ఎప్పుడో తను కనిపించినప్పుడు చల్లారిపోయిన కాఫీ ఇస్తే ఇస్తారు లేక పోతే అదీ లేదు. భోజనాలుకూడా అంతే, "అల్లుడు భోజనానికింకా రావడంలేదా ఏం?" అని ఎవరో ఒకరు అంటే, తన మామగారు "ఏంచేస్తున్నాడో దొరగారు!" అనేవాడు. అడుగులకు మడుగులొత్తవలిసిన అల్లుణ్ణి అరిచేతిలో చిక్కించుకుని ఆపెద్దమనిషి పొందుతున్న అవ్యక్తానందానికి అంతులేదు. తనకు వడ్డనచేసేటప్పుడు వంటమనిషి కూడా మారడగటమూ నెయ్యి వెయ్యటమూ మొదలైనవి మరచిపోవటం శంకరం గమనిస్తూ వచ్చాడు. ఈ ప్రవర్తన భరించలేక ఒకసారి అతను వంటమనిషిని కాస్త

హెచ్చరించేటప్పటికి ఆవిణ్ణి వెనక వేసుకొని తన మామగారు "ఆవిడ మరిచిపోతే నువ్వే అడిగి వడ్డించుకోరాదూ ? ఆవిడేమైనా నీకు అత్తగారా ఆడబిడ్డా!" అని కోప్పడ్డాడు.

మామగారు "ఆడబిడ్డ" అనేమాట ఉపయోగించినందుకూ తనను కోడల్ని చూసినట్లు చూడటానికి సరిపోయిందనుకున్నాడు శంకరం. కాని మామగారికి అతనేమీ మారుమాట చెప్పలేదు. అతని వ్యవహారం యావత్తూ బావిలంచున ఉన్నట్లున్నది. తను తొందరపడి ఏదైనా అంటే అందరూ ఒక్కసారి తన మీదపడి జరిగి పోయినదంతా పట్టుకుని దుమ్మెత్తి పోస్తారేమోనని అతనికి భయంగా ఉంది. వాళ్ళ ధర్మమా అని ఎవరూ ఆ గొడవే తీసుక రావటం లేదు. ఒక వేళ తను మామగారితో పోట్లాడి వెళ్ళితే "పుట్టింటికేగా." ఇప్పట్లో అతనికి అది ఏమాత్రమూ ఇష్టం లేదు.

శంకరానికి ఒక్కందుకే కష్టం వేసింది. ఎవరెట్లా ఏడిస్తే తనకేం? తనభార్యా యోగ్యురాలై తనమనిషి కాకూడదూ? ఆమనిషిలో అటువంటి లక్షణాలేవీ కనిపించ లేదు. ఆవిడ తన కెన్నడూ కనిపించేది కాదు. ఆఖరుకు తనకు ఆవిడ చీల్చిన ఆకులన్నా వచ్చేవి కావు తాంబూలానికి. తనకు కాళ్ళు కడుక్కునేటందుకు నీళ్ళివ్వటమో, తుడుచుకునేటందుకు తువ్వాలివ్వటమో అయినా చేసేది కాదు.ఆవిడ తను కనుపడితే దృష్టి పక్కకు తిప్పుకుంటుందనీ, చాటుగానన్నా తనవంక చూడదనీ శంకరం రూఢి చేసు కున్నాడు.

ఎప్పుడైనా ఒంటరిగా చిక్కితే నిలువదీసి నాలుగు మాటలూ భార్యను అందామని చూస్తున్న శంకరానికి

ఆవిడ ఒకసారి చిక్కింది. అతను చెయ్యి పట్టుకోగానే ఏదో పురుగును తాకి నట్టు చెయ్యి విడిపించుకుని ఎడంగా తొలిగింది. శంకరం మండిపడి, అదంతా అసహ్యమా, సిగ్గా అని అడిగాడు. తనను అతనేదో ఫెడేలున తిట్టినట్టుగా ఆమె వెక్కివెక్కి ఏడవసాగింది. అతనికి ఆదృశ్యం చూడడానికి రోతగలిగి, "ఛీ అవతలికి!" అని చీదరించుకున్నాడు. ఆమె అంతఏడుపూ మానేసి అక్కణ్ణించి జారుకున్నది.

౬

ఇల్లరికం వచ్చిన మూణ్ణోనాడు రాత్రి శంకరం పార్వతితో పరిచయం చేసుకున్నాడు. పార్వతి అతని మరదలు. పదేళ్లు దాటినపిల్ల. పెళ్ళికావలిసి ఉంది. ఆ రాత్రి వరకూ ఆ పిల్ల అతన్ని పలకరించిగాని ఎదటికి వచ్చిగాని ఎరగదు. ఆమె కూడా తనను కష్టువాడికిందనే కట్టింది కామోలనుకున్నాడు శంకరం. తనను గురించి మిగిలిన వాళ్లంతా అనుకునే మాటలు ఆమె వినకుండా ఉంటుందా?

ఆ రాత్రి అతను భోజనానికి వెళ్ళలేదు. దీపం ఆర్పేసి తన గదిలో ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఎవరూ వచ్చి తనని పిలవకపోతే ఆపూటకు భోజనం మానుదామనుకున్నాడు. ఎన్నడూ ఏవిధమైన దారిద్ర్యమూ ఎరగని శంకరానికి ఒకపూట భోజనం మానెయ్యటం దారిద్ర్యం యొక్క అవతలి పొలిమేరగా తోచింది. భయంవేసింది. కాని గుండె రాయి చేసుకున్నాడు.

ఇంతలో ఏదో అలికిడి అయింది. తరవాత చిన్న గొంతు "బావా"

ఆశ్చర్యంలో శంకరం సమాధానం చెప్పలేక పోయినాడు. తనను ఎవరూ పలకరించేవారు లేరని అతనికి తెలుసును.

"అక్కడున్నావా, బావా ?"

శంకరం లేచివెళ్లి స్విచ్చినొక్కాడు. గడపలో పార్వతి నుంచునిఉంది. ఆమె ధైర్యంగాలోపలికివచ్చి "చీకట్లో కూర్చున్నావేం !" అన్నది. శంకరం చెవుల కది దబాయింపుగా వినపడ్డది. ఎవరూ లేని సమయం చూచి పార్వతి తనమీద దాష్టీకం చెయ్యటానికి వచ్చిందనుకున్నాడు.

"భోజనానికి రాలేదేం ? అంతా భోంచేస్తున్నారు."

"నాకు తెలీదే !" అన్నాడు శంకరం ఎగతాళితో కూడిన ఆశ్చర్యంతో.

"భోంచేద్దుగాని, రా, బావా !"

"కానీ, ఏం తొందర ?"

"అమ్మ రమ్మంటున్నది."

పార్వతి గొంతులో అకస్మాత్తుగా ప్రవేశించిన అనుమానం గమనించి ఆ పిల్ల అబద్ధం ఆడుతున్నదని శంకరం గ్రహించాడు. అతను నవ్వుతూ "ఈఇంటోనన్నెవరూ భోజనానికి పిలవరు," అన్నాడు

"అయితేమాన్లే, భోంచేతాం, రా, బావా ?" అంటూ పార్వతి దగ్గిరికి వచ్చి అతని చెయ్యి పట్టుకు లాగింది.

ఆమెను చూచి శంకరం చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

ఈఎడారిలో కూడా ఒక జలప్రదేశం ఉందా అనిపించింది.

"పోదాంలే, అందరి భోజనాలు అయిన తరవాత మనయిద్దరమూ భోంచేతాం కూర్చో. కూర్చుని ఏమైనా కబుర్లు చెప్పు."

పార్వతి మొహం ఆమాటతో వికసించింది. ఆపిల్ల చాలాకాలం మాతామహుడి దగ్గర పెరిగింది. ఆమెకు పల్లెటూరి మర్యాదలు అవీ అలవాటుపడినై. తన బావ స్థానంలో ఉన్నవాణ్ణి చాలా మర్యాదాగా చూడాలని ఆమెకు స్పష్టంగా తెలుసును.

తన బావనుగురించి ఇతరు లనుకున్న మాటలన్నీ విని పార్వతి అతన్ని చాలా అసహ్యంగా ఊహించుకుంది. తీరా చూసేటప్పటికి అతను పెళ్లినాడున్నట్టే ఉన్నాడు. ఈ లోపలఅతను పాడైపోయిం దేమిటో ఆమెకు అర్థంకాలేదు. అక్కడికీ రెండుగోజులపాటు జాగ్రత్తగా అతన్ని గమనించింది. ఇతరులు అతన్ని ఎంత అసహ్యంగా చూస్తున్నారో శంకరంకంటె ఆమె బాగా యెరుగును. తన్నుగురించి చాటుగా అందరూ అనుకునే మాటలు శంకరంఊహించాడు, పార్వతి స్వయంగావిన్నది. ఆమెకు తన బావగారి మీంద రహస్యంగా జాలీ, అభిమానమూ కలిగినై.

ఆమె ఇప్పుడు శంకరంతో తనవాళ్లు అతన్ని గురించి యేమనుకుంటున్నారో అవన్నీ చెప్పేసింది.

తన జీవితంలో ఇదొక అందమైన సంఘటన అనుకున్నాడు; ఇటువంటివి నిజంగా జరుగుతవని అతనికి తెలియదు. అతను పార్వతిని దగ్గిరికితీసుకొని ఆమెచెంపలు

రెండూ కృతజ్ఞతతో ముద్దుపెట్టుకుని "నీమూలంగా నా యిల్లరికం మరింత కష్టమే అవుతుందో సుఖమే అవుతుందో తెలీకుండా ఉంది !" అన్నాడు. పార్వతితో పోల్చితే ఇతరులు మరింత దుర్భరం అవుతారు; కాని పార్వతికోసం ఇతరు లను ఏదోవిధంగా భరించవచ్చునేమో ! శంకరం మన స్సులోవున్న ఈఅభిప్రాయం పార్వతి గ్రహించ లేకపోయి నప్పటికీ తననుచూస్తే అతనికి చాలా యిష్టమయిందని ఆపిల్లకు స్పష్టమయింది.

"అమ్మాయ్, పార్వతమ్మా !" అని ఎవరోపిలిచారు.

"ఇక్కడ ఉన్నాం — నేనూ, బావా !"

"భోజనానికి రా ? ఇద్దరూ రండి."

పార్వతి బావ వంకచూసి నవ్వి తలవూపింది. ఇద్దరూ భోజనానికి బయలుదేరారు.

౧౦

మర్నాడు కాఫీకీ మధ్యాహ్నం భోజనానికీ కూడా ఇటు వంటి ఎత్తేవేసి శంకరాన్నికూడా తనతోపాటుపిలిపించింది పార్వతి. అయితే ఈసారి ఆపిల్ల జాగ్రత్తపడి వేళకు ముందే వెళ్లి బావగారి దగ్గిర కూర్చోటం వల్ల అతను కూడా అందరితోపాటే వచ్చి కాఫీ తాగటానికీ భోజనం చెయ్యటానికీ అవకాశం దొరికింది.

కాని శంకరానికి ఇదేమీ బాగాలేదు. పార్వతి యుక్తివల్ల అతనికాపిల్లమీద మమకారం ఏర్పడటమేతప్ప

మరేమీ జరగలేదు. ఆరాత్రి మళ్లీ భోజనాలవేళ ఉత్త నున్నచోటికి పార్వతి వచ్చింది. అప్పుడే ఆపిల్లకు బావ దగ్గర చాలా చనువేర్పడ్డది. ఆమె వచ్చి వెనకనించి అతని మెడచుట్టూ చేతులు వేసి తలమీద చెంప పెట్టి, "ఎప్పుడూ అట్లా ఉంటావేం, బావా!" అని అడిగింది.

ఆపిల్లకు భగవంతుడిచ్చిన ప్రేమించే స్వభావానికి శంకరం ఆశ్చర్యపడ్డాడు. తను చిన్న చిన్న చేతలతో తన ఆపేక్షను సులభంగా ప్రకటించటమేకాక ఇతరులు అట్లా ప్రకటించినాకూడా అర్థం చేసుకునేది. ఆపేక్షగా "పార్వతీ!" అంటేచాలు ఆపిల్లకళ్లు మెరిసేవి. తనశరీరం తగలగానే ఆపిల్లశరీరంలోకి కొత్తశక్తి వచ్చినట్టు శంకరానికి తట్టేది. "ఇటువంటి విచిత్రమైనవ్యక్తి ఈగూడెంలోకి ఎట్లావచ్చింది? ఈపశువులు ఈమెకు ఏమి ఆనందం ఇవ్వగలరు? ఆఖరుకు దీనికెటువంటి తేభ్యం భర్త అవుతాడో!" అనుకునేవాడు శంకరం.

"భోంచేసే వేళ అయింది పోదాం రా, బావా!" అన్నది పార్వతి అతని చేతులు పట్టుకుని లాగుతూ.

"నేను రానులే. నువ్వు వెళ్ళి భోంచెయ్యి."

"ఏవరూ పిలవలేదనేనా? నేను పిలిస్తే చాలదు, బావా?"

"అందుకుకాదు. నాకేమిటో తలనెప్పిగాఉంది. భోం చెయ్యను! నువ్వు వెళ్ళి భోంచెయ్యి."

పార్వతి మారుమాటాడకుండా వెళ్ళి పోయింది. శంకరం నిట్టూర్చాడు. తనను ఎవరో ఎందుకో ఇట్లా పరీక్షిస్తు

న్నారనుకున్నాడు. ఇది రామాయణంలో పిడకలవేటో సుందరకాండో తెలియతేదతనికి.

రెండు నిమిషాల్లో పార్వతి మళ్ళీ వచ్చింది. ఆమె చేతిలో అమృతాంజనం డబ్బా ఉంది. శంకరం కంట జలజలా కన్నీళ్లు రాలినై. అతను వాటిని ఆపలేకపోయినాడు. అట్లా జరుగుతుందని అతను కలలోకూడా ఊహించి ఉండలేదు.

మానవుడు దాదాపు దేనికైనా చప్పున కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకోవచ్చును. సంగీతం వింటూ చప్పున కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకునేవాళ్లున్నారు. అది ఒక్కొక్కరి తత్వాన్ని మానసిక స్థితినీ బట్టి ఉంటుంది. ఆక్షణంలో వారికి ఉద్రేకం వస్తుందేకాని, ఆఉద్రేకం వారికి సుఖమే ఇస్తున్నదో బాధే కలిగిస్తున్నదో కూడా వాళ్ళు నిర్ధారణచేసుకోలేరు. ఆక్షణం దాటిపోయిన తరవాత వారు నిర్ధారణచేసినా ఆనిర్ధారణ సరిగా వుంటుందని నిశ్చయం లేదు. శంకరానికి ఆక్షణంలో అటువంటి ఉద్రేకమే వచ్చింది. అతను కళ్ళుతుడుచుకుంటూ నవ్వాడు కాని, లోపల గుండె పీచు పీచు మంటూనే ఉంది, తన ఉద్రేకంమీద పార్వతి ఏవ్యాఖ్యానం చేస్తుందో అని.

పార్వతి పూర్తిగా ఒకనిమిషంపాటు ఏమీఅననే లేదు. చివరకు చాలా అమాయికంగా "తలనెప్పి చాలాజాస్తిగా ఉందా, బావా?" అన్నది. తను తలనెప్పిబాధవల్ల కన్నీరు కార్చాడని ఆమె అనుకో లేదని శంకరం ఊహించాడు. కాని ఆ తెచ్చిపెట్టుకున్న అమాయికత్వంతో తన పరువు

కాపాడినందుకు పార్వతిమీద అతనికి చాలా కృతజ్ఞత కలిగింది.

"అన్నీవట్టిదే. తలనెప్పి లేదు. పోయిభోంచేతాం, పద!" అంటూ అతను లేచినప్పుడు పార్వతి అతని అశ్రువుల ప్రసంగం తీసుకురానే లేదు.

౧౧

శంకరానికి పార్వతికీ స్నేహమయినతరవాత మూడు రోజులకల్లా వారిస్నేహంమీద ఆర్డినెన్సు ప్రయోగించబడ్డది.

"ఎప్పుడూ వెళ్ళి అతనిదగ్గిర కూర్చుంటావు, తప్పు కాదుటే, అమ్మా! పెళ్ళియీడుపిల్లవూ!" అని నలుగురూ పార్వతిని కోప్పడ్డారు.

"నాఇష్టం!" అని సమాధానంచెప్పింది పార్వతి. కాని వాళ్ళామాట అన్నప్పటినించీ అతని దగ్గిరికి వెళ్ళటానికి ఆమెకాళ్ళు వెనకటంతగా దూకటంమానినై.

ఆనాడు పార్వతి తన దగ్గిరికి మామూలుగా రాక పోగానే శంకరం చాలా చిత్రమైన విషయం తెలుసుకున్నాడు. ఆపిల్లతో స్నేహంనించి తను ఏదో అపేక్షిస్తున్నాడు; ఆస్నేహాన్ని ఎక్కువచెయ్యటానికి తను అప్రయత్నమైన ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు.

ఈరెండు సంగతులూ తెలుసుకోగానే అతనికి మొదట ఆశ్చర్యం కలిగింది, తరవాత తనమీద తనకే అసహ్యం

వేసింది. ఆపిల్లస్నేహం కోరటానికి తనకేమీ హక్కు లేదు. ఆమెకు తనమీద ఏమైనామమకారం కలిగితేదాన్ని మొగ్గలోనే తుంచివెయ్యవలిసింది. ఆమె జీవితం మరొకరి జీవితంతో ముడిపడబోతున్నది. ఈలోపల ఆమెకు ఎటువంటి ముడులూ లేకుండా ఉండటం క్షేమం.

కాని తనస్నేహభావం దూరంచేస్తే, పాపం, పార్వతి గతి ఏమవుతుం దనిపించింది. శంకరం తన అజ్ఞానంలో పార్వతిని తనుతప్ప వేరేదిక్కులేని దాన్నిగా భావించాడు, తనకు పార్వతి తప్ప ఇంకెవరూ లేనట్టే. ఆపిల్లకూ ఇంటో మిగతావారికీఉన్న సంబంధమేమిటో అతనికి స్పష్టంగా తెలియదు. ఆమెను గురించి ఎవ్వరూ ఏమాత్రమూ పట్టించుకున్నట్టుండేవారు కారు.

పార్వతిని గురించి ఆలోచించటం ఉచితంకాదని నిర్ధారణ చేసుకున్నతరవాత శంకరం తనను గురించి ఆలోచించసాగాడు. ముందు తనదగ్గిర చిల్లిదమ్మిడీలేదు. తనకు కాస్తోకూస్తో ఖర్చుకు కావలిసి ఉంటుందని తనమామగారికిగాని తండ్రికిగాని తట్టలేదు.

"నాచేతులూ కాళ్ళూ కట్టేసి నన్నిట్లా వీళ్ళెందుకు హింసపెడుతున్నారు ? వీళ్ళకు నేనేమపకారం చేశాను ? ఒకవేళ నన్ను నేను హానిచేసుకుని ఉంటే వీళ్ళు నన్ను మరింత బాధించటం దేనికి ? నన్నుచూసి వీళ్ళంతా అసూయ పడుతున్నారా ? వీళ్ళంతా నన్ను ఇంత నిర్దయతో చూడటంవల్ల యోగ్యులయితే, నన్నుచూసి జాలిపడే పార్వతి అయోగ్యురాలనుకోవాలా ? " అని

ఆలోచించసాగాడు శంకరం. తనని చిన్నతనంలో తల్లి దండ్రులు ఎందుకూ పనికిరాకుండా పెంచక పోయినట్ట యితే ఈచిక్కులో ఇంత నిస్సహాయుడై ఇరకవలిసిన అవ సరం ఉండేది కాదేమోనని అతనికి ఆలోచన పోయింది. అతనికి ఆరాత్రి భోంచెయ్య బుద్ధిపుట్టలేదు. భోంచెయ్య మని అతన్ని కాళ్లావేళ్లాపడి ప్రార్థించిన వారుకూడా ఎవరూ లేరు!...

ఆరాత్రి నిద్రపోబోతూ పార్వతి తల్లిని "అమ్మా! బావ భోంచేశాడుటే ?" అని అడిగింది.

"ఏమో! నాకు తెలీదు," అని విసుక్కుంది తల్లి.

పార్వతి మంచంమీదనించి చివాలునలేచి గబగబా మేడ ఎక్కి శంకరం గదికి పరిగెత్తి "బావా!" అని పిలిచింది.

"పార్వతీ!"

"నేనే, బావా. నువ్వు భోంచేశావా?"

"చేశాను."

పార్వతి మారుమాట్లాడకుండా దిగివచ్చెయ్యసాగింది కాని సగంమెట్లు దిగగానే ఆమెకు ఏదో సందేహం తట్టింది, మళ్ళీ మేడమెట్లెక్కి వెళ్ళి "బావా!" అని పిలిచింది. శంక రం పలికాడు.

"అన్నంలో ఏం వేసుకుతిన్నావు?"

శంకరం నిర్ఘాంతపోయి సమాధానం చెప్పలేదు. పార్వతి గదిలో ప్రవేశించి లైటువేసి అతన్ని సమీపించి చేతులు వెనకపెట్టుకుని అతనివంక నిశ్చలంగా చూస్తూ

మాటాపలుకూ లేకుండా నిలబడ్డది.

తనకంగారు దాచటానికి నవ్వుతూ శంకరం "ఏమిటది, పార్వతీ ? "అన్నాడు.

"అబద్ధమాడావెందుకూ ? రా, భోజనానికి."

"ఏంచెయ్యనూ ? నాకాకలికావటం లేదంటే నువ్వు వదిలి పెట్టవని అబద్ధం ఆడాను."

పార్వతి ఎడంగా వెళ్ళి చేతులుకట్టుకుని అతని పెట్టెమీద కూర్చుని అతనికేసి చూడసాగింది.

ఒక నిమిషం గడిచింది. రెండు నిమిషాలు గడిచినై.

"వెళ్ళిపడుకో, పార్వతీ !"

సమాధానం లేదు. అయిదు నిమిషాలు గడిచింది.

పార్వతి తల్లి మేడమెట్లెక్కి వస్తూ, "అమ్మాయి !" అని పిలిచింది. పార్వతి పలక లేదు. తల్లి గదిగుమ్మం దాకావచ్చి లోపలికి తొంగిచూసి "ఏంచేస్తున్నావే ఇక్కడా ? వచ్చిపడుకోవుటే ? నీసంగతి నాకేమీ బాగా లేదే ! " అన్నది.

"పడుకుంటాను. ముందు బావనువచ్చి భోంచెయ్యమను."

"బావ భోంచెయ్యలేదూ ?"

"నువ్వేం కనుక్కుంటున్నావు నీఅల్లుడుగారి సంగతి?"

"నాబదులు నువ్వున్నావుగా ! అయితే భోంచెయ్యక పోవటమేమీ ? ఏమయ్యా !"

"ఇంకా వేళకా లేదనుకున్నాను !" అన్నాడు శంకరం వగకొద్దీ.

“బాగాఉంది, లేచిరా!” అన్నది అత్తగారు ఆజ్ఞగా.

•

౧౨

మొత్తానికి పార్వతి తన పట్టుదలతో శంకరానికి కాస్త మర్యాద సంపాదించిపెట్టింది. ఆమెతో వేగలేక అత్తవారు అల్లుణ్ణి ఇప్పుడిప్పుడు కాస్త మనిషినిచూసినట్టు చూస్తున్నారు. ఆపిల్ల పద్ధతులు శంకరానికిచూస్తున్న కొద్దీ ఆశ్చర్యం కలిగించినై. అతనికి మరొకందుకుకూడా నవ్వువచ్చింది—తను ఆవయసుపిల్లతో నీతిగా ఉండవలసిన ఆవశ్యకతకలగటం! అటువంటిసమస్య మరొకరికెవరికైనా కలిగి ఉంటుందా అనుకున్నాడు శంకరం.

శంకరం అత్తవారింటికివచ్చిన తరవాత ఇంటికి ఉత్తరం రాయలేదు. తన మామగారికీ తండ్రికీ ఏమైనా ఉత్తరాలు నడుస్తున్నవేమో అతనికి తెలియదు. అకస్మాత్తుగా ఒక నాడు అతని తల్లి దిగింది.

ఆవిడ పాపం కొడుకును చూసి ఆనందాశ్రువులు రాల్చింది. వీలయితే కొడుకునూ కోడల్నీ ఇంటికి తీసుకొనిపోయే ప్రయత్నంమీదనే ఆవిడ వచ్చింది. అందుకుగాను ఆవిడ భర్తయొక్క అనుజ్ఞ తీసుకురాలేదు. అబ్బాయిని తీసుకుపోతానంటే వియ్యంకుడేమంటాడో తెలియదు. మెల్లిగా వియ్యావరాలితో హెచ్చరిస్తే “చిన్నదాని పెళ్లి అనుకుంటున్నాం, వదినా. అల్లుణ్ణి ఇంకా ఉంచుకోవాలని ఉంది!” అని ఇచ్చకాలాడింది.

"ఇంటికెరారా నాయనా" అంటే కొడుకు ససేమిరా అన్నాడు. అబ్బాయికి అత్తవారింట బాగా జరుగు తున్నది కదా అనుకుని ఆవిడ వచ్చిన దారి పట్టింది.

౧౩

పార్వతి పెళ్ళి అనుకున్న దానికన్న కూడా త్వరగా నేలయింది. విశేషం ప్రయత్నం అవసరం లేకుండానే ఆపిల్లకు భర్త దొరికాడు. ఎప్పుడైనా శంకరం పార్వతితో, "నీకు తగిన మొగుడు దబ్బున దొరుకుతాడని నాకు తోచదబ్బా!" అని అంటే "పోనీ, ఏందొరక్కపోతే? ఎక్కడా మొగుడు దొరక్క పోతే అక్క మొగుడే గతీ!" అనేది పార్వతి. కాని ఆపిల్లకు మంచివాడు, అందమైనవాడు, చదువుకుంటున్న వాడు, తగుమాత్రం కలవాడు తడువుకోకుండా దొరికాడు.

"పార్వతి అదృష్టం! పార్వతి గుణానికి తగినట్టుగానే!" అనుకున్నాడు శంకరం. తన భార్యకు వరుడి కోసం వెతికి వెతికి వేసారి ఆఖరుకు తనను సంపాదించారు, కాస్త ఈడు తక్కువకు కూడా ఒప్పుకుని. అందుకనే తనకాపరం ఇట్లా ఉంది!

పాతఅల్లుడిమీద కోపం ప్రకటించటానికి శంకరం అత్త వారికి మంచి అవకాశం దొరికింది. వారు కొత్త అల్లుణ్ణి అవసరమైన దానికంటె కూడా అతిగా మర్యాద చేశారు.

ఇదిచూసి సహించలేక పోయిన మనిషి ఒక పార్వతే. శంకరం కూడా గమనించనట్టు ఊరుకున్నాడు. అతని

బుద్ధికి ఇవన్నీ ఎంచదగిన విషయాలుగా తోచలేదు.

"మావాళ్ళ వేషాలు చూస్తే నాకు మండిపోతుంది, బావా! ఇదంతా సహించి నువ్విక్కడ ఎందుకుంటున్నావో నాకర్థం కాలేదు. నీకేం ఇల్లులేదా, వాకిలిలేదా?"

"మీవాళ్ళయినా, పాపం, నన్ను వెళ్ళగొట్టాలనా? నాకుబుద్ధిరావాలనే కాని!"

"నీకేం బుద్ధిరావాలో! అయినా నువ్వెట్లా సహిస్తున్నావంట!"

శంకరం నవ్వి ఊరుకున్నాడు. ఇదంతా ఎందుకు సహిస్తున్నదీ అతనికి తెలుసునుకాని పార్వతికి చెప్పటం ఉచితం కాదని అతను అదివరకే నిర్ణయించు కున్నాడు.

శంకరంఇల్లరికం ప్రారంభించి పూర్తిగాసంవత్సరమైంది. ఈలోపుగా అతనికీ పార్వతికీ కలిగినస్నేహం విశేషంపెరగక పోయినా చాలాబలపడ్డది. మంచి క్షేత్రంలో మొలిచిన మొక్కకు తలతుంచుతుంటే అట్లానేజరుగుతుంది. ఇక్కడ తలతుంచుటం కేవలమూ ఒకరిచేతిమీదిగా కాలేదు, అందరి చేతులమీదిగానూ జరిగింది. వాటిల్లో శంకరం చెయ్యికూడా ఉంది. ఏమయినప్పటికీ వాళ్ళిద్దరికీ ప్రపంచంలో వాళ్ళిద్దరికన్న సన్నిహితులు లేరు.

శంకరం మళ్లీ భార్యను పలకరించనైనాలేదు. భార్యాభర్తలను ఒకటి చెయ్యటానికి అత్తవారుకూడా ఏప్రయత్నమూ చెయ్యలేదు. వారి అభిప్రాయమేమిటో శంకరం ఊహించలేక పోయినాడు.

ఈపరిస్థితుల్లో ఒకనాటి రాత్రి పదిగంటలవేళ తన

భార్య తనగదిలోకి వచ్చి వాకిలి దగ్గరే నిలబడటం చూసి అతను ఆశ్చర్యపడ్డాడు. దీపం ఆర్పేసిపడుకుని ఉండటంవల్ల మొదట్లో వచ్చినదెవరో కనుక్కో లేక పోయినాడు. ఒక క్షణంపాటు పార్వతేమో ననే భ్రమ కలిగింది, కాని పార్వతి తప్పుచేస్తున్నదానల్లే అట్లా నిశ్శబ్దంగా వచ్చి మౌనంగా నిలబడదు. అటు వంటిపని పతివ్రతలకే చెల్లు తుంది. వచ్చినమనిషి తనఇల్లాలైఉండవచ్చును. అతను లేచి దీపం వెలిగించాడు. తనభార్యే—మొహానికి చీరచెంగు అడ్డంపెట్టుకుని నిశ్శబ్దంగా ఏడుస్తున్నది.

ఒకప్పుడు శంకరానికి ఇతరులబాధ యేమాత్రమూ అంటేదికాదు. కాని తను బాధపడటం నేర్చుకున్న తర వాత ఇతరుల బాధచూచి సహించ లేకపోవటం ఒకటి కలిగింది అతనిలో. అతను భార్యను సమీపించి ఆమె మొహానికి అడ్డుపెట్టుకొన్న చేతులు రెండూ మెల్లిగా దించాడు. అతని చెయ్యి తగలగానే ఆమె మొహంలో వున్న దుఃఖానికి తోడు భయమూ, ఒకవిధమైన అసహ్య మూ కూడా జతఅయినై. ఆమె సామాన్యంగా అందక త్తెలలో చేరిన దైనప్పటికీ ఆక్షణాన ఆమెనుచూచిన శంకరా నికి అంత వికృతాకారం ఎన్నడూ చూడలేదనిపించింది.

"ఏంకావాలి నీకు?" అన్నాడు శంకరం గట్టిగా కాకపోయినప్పటికీ అమిత అసహ్యంతో. ఆమె మాట్లాడ లేదు.

"ఇక్కడ పడుకుంటావా?"

అవునని ఆమె తలవూపింది. వెళ్లి పడుకోమని శంకరం

ఆమెకు తన పక్క చూపించాడు. తరవాత అతను గది బయటికి వచ్చి పిట్టగోడమీద అటొకకాలూ ఇటొకకాలూ వేసి కూర్చుని స్తంభాన్ని ఆనుకుని యేదో ఆలోచనలో పడ్డాడు.

ఒకరాత్రివేళ గదిలోకి వెళ్లిచూస్తే అతని భార్య అతని మంచంలో పడుకుని నిద్రపోతున్నది. అతను పడకకుర్చీలో పడుకుని అట్లాగే నిద్రపోయినాడు.

మర్నాడు అతను లేచేటప్పటికి చాలా పొద్దెక్కింది. భార్య పక్కమీద లేదు. కుర్చీలో పడుకోవటంవల్ల అతని శరీరమంతా పట్టుకుపోయినట్లయింది. కదలగానే కీళ్ళన్నీ బాధపెట్టినై. అతను మళ్ళీ కళ్లుమూసుకుని ఒక విధమైన మత్తులో పడ్డాడు.

ఏదో అలికిడి అయి అతను కళ్ళు తెరిచేటప్పటికి పార్వతి కాఫీతోసహా ప్రత్యక్షమయింది.

"నేనింకా నిద్ర లేవలేదు, అప్పుడే కాఫీ తెచ్చావు" అన్నాడు శంకరం.

"పాపం బావగారికి రాత్రల్లా నిద్ర లేదు కామాలు!" అన్నది పార్వతి కొంటెగా నవ్వుతూ. ఆపిల్ల అటువంటి సరసం తనతో ఎన్నడూ ఆడలేదు. రజస్వల అయినప్పటి నించీ పార్వతికి కాస్త కాస్త విషయాలు తెలుస్తూ ఉండి ఉండాలనుకున్నాడు శంకరం.

ఆమె వెళ్ళిపోబోతూంటే "పార్వతీ! ఒకమాట" అని పిలిచాడతను.

"నీళ్ళు తెచ్చి బావగారికి మొహంకడుగుతాను."

"తొందరలేదులే ఇట్లారా!"

పార్వతి వచ్చి నిస్సందేహంగా అతను పడుకున్న కుర్చీ చేతిమీద కూర్చుని "ఏమిటి?" అన్నది.

"రాత్రి మీఅక్కయ్య నాగదిలోకివచ్చి ఎందుకు పడుకుందీ?"

"తప్పా ?"

"కార్యం కాకపూర్వమే పెళ్ళాన్ని మొగుడి దగ్గరికి పంపుతారా ? అది ఆచారమేనా ?"

"అన్నీ ఆచారం ప్రకారమే జరుగుతున్నయ్యా ? కార్యంకాకుండానే ఆడదానికి నెల తప్పటం ఆచారమా?"

శంకరం నిర్ఘాంతపోయి "ఏమిటదీ ?" అన్నాడు.

పార్వతి రహస్యంగా "మాఅక్కయ్యకు రెండో నెల కూడా వెళ్ళుతుంది. ఏమిటా ఆశ్చర్యం! అంతానీకు తెలీనట్టే!" అన్నది నవ్వుతూ.

శంకరానికి ఒక్కసారిగా తల తిరిగిపోయింది. అతని మొహంపాలిపోవటంచూసి పార్వతి నివ్వెరపోయింది. అతి ప్రయత్నంమీద మనస్సు చిక్కబట్టుకుని "పార్వతీ, నిజంగా నాకేమీ తెలియదు. ఈక్షణంవరకూ నాపెళ్ళాం మొహం ఎట్లాఉంటుందో నేనెరగను!" అన్నాడతను.

ఈసారి పాలిపోవటం పార్వతి మొహంవంతు. "పిల్ల "మాఅక్కయ్య—" అని పైన ఏమీ అనలేకపోయింది.

పార్వతి కంగారుచూసి శంకరం నిబ్బరం తెచ్చుకోగలిగాడు.

"ఈసంగతి ఎవరితో అనకుసుమా! ఎందుకూ? అనవసరం! నావంటిదే నాపెళ్ళామూనూ. ఒకరికొకరు తగి

పోయినాం." అన్నాడతను.

౧౫

ఇది జరిగిన తరవాత శంకరం ఇల్లరికపు జీవితంలో రెండు మార్పులు జరిగినై. అతన్ని అత్తవారు కొంతమర్యాదతో చూడసాగారు; పార్వతిని గంటలతరబడి దగ్గిర కూర్చోబెట్టుకోవటానికి అతనికి స్వాతంత్ర్యంకూడా వచ్చింది.

పార్వతిలోకూడా మార్పుకలిగింది. ఆమెలో వెనక ఉండిన పొంగూ ఉత్సాహమూ జారిపోయినై. ఆమె మాట్లాడుతున్నా, ఏపనిఅయినా చేస్తున్నా, ఒంటరిగా ఉన్నా ఏదో ధ్యాననిమగ్నురాలల్లే, ఏదో పీడ కలకని మరవలేకుండా ఉన్నదానల్లే ప్రవర్తించ సాగింది. ఆమె తనను పూర్వం చూస్తున్నట్టు చూడటంలేదని శంకరం ఊహించాడు. ఆమె ఇప్పుడు తన ఎదటినించిపోదు, కాని వెనకటిమాదిరిగా చనువుగా దగ్గిరికిరాదు.

శంకరం నాలుగైదుసార్లు ఆవిషయం తరిచినమీదట, "నాకునిన్నుచూస్తే ఏమిటోభయంగా ఉంటున్నది!" అని పార్వతి బయటపెట్టింది. "నువ్వేమిటో కొత్తవాడల్లే కనిపిస్తున్నావు."

"ఏమిటాకొత్త?"

"మాఅక్కయ్య చేసినపని ఎట్లాసహించావు?"

"మీఅక్కయ్యేమిటి? ఎంతమంది చెయ్యటంలేదు!

నేను చెయ్యలేదా ?" అన్నాడు శంకరం నవ్వుతూ.

"అట్లామాట్లాడకు, బావా ! ఆమాటలు నాకు కప టంగా కనిపిస్తై."

"నేను కపటంగా మాట్లాడటంలేదు."

"అయితే నువ్వుమరి మా అక్కయ్యతో మామూలుగా కాపరం చెయ్యబోతున్నావా ? నేను నమ్మను. నీ మొహం ఆరోజున ఎట్లాపాలిపోయిందో నేను మరిచిపోయినాననుకున్నావా ?"

శంకరం కాస్సేపు మాట్లాడలేదు.

"మీ అక్కయ్య చేసినపని నేను ఆమోదించానంటున్నానా? నాకు మీ అక్కయ్య మీద మమకారం ఉంటే బాధపడిఉందును. కాని ఒకటి చెబుతున్నాను, పార్వతీ! మీ అక్కయ్య చేసినపని నువ్వే చెయ్యదలిస్తే భయపడుతూ చాటు చాటుగా చెయ్యకు. అందులో మానుషం ఏమీలేదు, పార్వతీ. నన్ను చూడగానే మీ అక్కయ్య ఏడిచి రాగాలుపెట్టి నిలువునా వణకకుండా ఉంటే అరక్షణంలో క్షమించ గలుగుదును. తనుచేసినపని చూసి తనే భయపడుతున్నది, పశ్చాత్తాప పడుతున్నది, తట్టుకో లేకుండా ఉంది, నేనామనిషి మొహంచూడలేను. మనిషి జన్మఎత్తిన తరవాత చచ్చినా ధైర్యంగా చావాలి, అన హాయతను చూస్తే నాకు ఎంతమంటో చెప్పలేను."

పార్వతి కొంచెం ఉండి మళ్లీ వెనక ఎన్నడో వేసిన ప్రశ్నే వేసింది, "నీకిక్కడ ఏముంది, బావా ?ఇదంతా భరిస్తూ ఎందుకుంటున్నావు?"

"వెళ్ళిపొమ్మన్నావా?" అన్నాడు శంకరం నవ్వుతూ.

"అదికాదు, ఎందుకు వెళ్ళిపోవంటాను!"

పార్వతి ఆ ప్రశ్న ఎందుకు వేస్తున్నదో ఊహించాలని శంకరం ప్రయత్నించాడు. నేను నీకోసమే ఉన్నానని తను సమాధానం చెబితే వినాలని పార్వతి ఉద్దేశమా? తన మనస్సు పార్వతి ఆమాత్రం గ్రహించకుండా ఉందా? ఏమో! పార్వతికి ఏమంత ఏళ్ళుండినై? ఏమనుభవంఉంది?

"నా ఈడుకు నేను విరక్తిగా మాట్లాడితే నువ్వునమ్ముతావో నమ్మవో కాని, నాకు జీవితంలో ఏముంది, పార్వతీ? నేనిక్కడ ఎందుకున్నానని అడుగుతున్నావు. నేను ఆత్మ పరీక్ష చేసుకుని ఎందుకు జీవించి ఉన్నానని అడిగితే సమాధానం లేదు. మొన్న మొన్నటి వరకూ నాకు జీవితంలో ఒక అనుభవం లేదు, మరొకరి అనుభవంతో సానుభూతి లేదు. నన్నుమాఅమ్మా నాన్నా అట్లా పెంచారు. వాళ్ళ తుచ్ఛమైన ప్రేమ తప్పనాకింకేమీ తెలియదు. వాళ్ళు నాకష్టసుఖాలు ఈషణ్మాత్రమైనా తెలియకుండా నన్ను ప్రేమించారు. ఈక్షణాన వాళ్ళప్రేమ నాకు గవ్వ ఖరీదు చెయ్యదు. ఆతరవాత స్వేచ్ఛ కాస్త లభించింది, ఆ అవకాశం దొరకగానే నాకు తుచ్ఛమైన అనుభవం దొరికింది, నా మనసు పరవశం కావటానికి. తాగుడుతో శరీరాన్ని పరవశం చేశాను. నాలో ప్రేమించే శక్తి ఉంది. కాని దాన్ని వినియోగించటానికి సరిఅయినవాళ్ళు దొరకలేదు. దొరికినవాళ్ళమీద వినియోగపరిచాను. జరిగిందానికి నేనేమీ చింతించటంలేదు. అదంతా మరొక విధంగా జరిగి

ఉండటం అసంభవం. నాకు లోకజ్ఞానం లేదు—ఇప్పటికి కూడా. కాకపోతే మెల్లిగానన్నా నేను తెలుసుకుంటున్నాను. తెలుసుకున్న కొద్దీ నాకు ముందు ముందు జీవితంలో ఏమీ ఉండదని స్పష్టమవుతున్నది.

ఇక్కడికి వచ్చిన తరవాత నాకు కొత్త అనుభవం చాలా అయింది. ఇక్కడ నాకేమీ లేదని తోస్తే ఇక్కడినించీ లేస్తాను. కొందరి కొందరి మాదిరిగా నాకు అన్నిరకాల అనుభవమూ అవసరం లేదు. బహుశా నేనిక జీవితంనించి ఇంకేమీ కోరను. నామనసు నిండిపోయిన తరవాత మిగతా జీవితమంతా మరచిపోవటానికి వినియోగిస్తాను."

శంకరం చెప్పినదంతా పార్వతి సరిగా అర్థంచేసుకుందో లేదో గాని ఆమెకు వింటుంటే భయం కలిగింది.

౧౬

పార్వతి భర్త వచ్చి తన తల్లిగారికి ఒంటో సరిగా లేదనీ భార్యను పంపమనీ శాక్యంగా అడిగాడు. పెద్దపిల్ల కనే రోజులనీ, తరవాత గర్భాధానంచేసి పిల్లను పంపుతామనీ అత్తవారన్నారు. పార్వతి మొగుడు కాదుకూడదు, ఆనాటి సాయంకాలం బండికి భార్యను తన వెంట పంపి తీరాలన్నాడు. సరే చూతా మన్నారు.

కాని తీరా ప్రయాణం వేళకు చాలా హడావుడిఅయింది. అప్పటికే భోజనాలు తొందరచేసి పెందలాడే కానిచ్చారు.

కాని పార్వతి పెట్టె సర్దుకుని బయలు దేరేటప్పటికి బండి అందటం అనుమానాస్పదమయింది. బయలుదేరటం దండగనని నలుగురూ ఎంతచెప్పినా అల్లుడు వినలేదు.

బండిసాగిపోయిన అయిదు నిమిషాలకు శంకరం తన గదికివెళ్ళి పెట్టె సర్దుకోసాగాడు. ఇంతలో అతని భార్య గదిలోకి వచ్చింది.

"నీదగ్గిర డబ్బేమైనాఉందా?" అన్నాడు శంకరం. ఆమె లేదన్నది. "అయితే నీ మెడలోవస్తువేదైనా ఇట్లా ఇయ్యి!" అన్నాడు. ఆమె మాట్లాడలేదు. అతను వచ్చి బలవంతంగా మెళ్ళో గొలుసు తీసుకొని బయటికి వెళ్ళిపోయినాడు...

అనుకున్నంతా అయింది. పార్వతికి ట్రైను రైలందలేదు. వాళ్ళు ఇరవై నిమిషాలకు మళ్ళా తిరిగి వచ్చారు.

వాళ్ళు వచ్చిన అరగంటకు శంకరం తిరిగి వచ్చాడు. అతని జేబు గలగల్లాడుతున్నది. కళ్ళు జ్యోతుల్లే ఉన్నై, మనిషి పూరాగా తాగి ఉండటంవల్ల నిలవనైనా నిలవ లేకుండా ఉన్నాడు. ఈదృశ్యం ఇంటిల్లిపాతీ చూశారు. అతని మామగారూ అత్తగారూ గలగలా అతనిమీద విరుచుకుపడి అరవసాగారు.

"ష్! మాట్లాడితే చంపేస్తాను!" అంటూ అతను తన గదికి వెళ్ళిపోయినాడు.

ఆరాత్రి పార్వతికి నిద్రపట్టలేదు. ఆమెకు కనపడని గాయం అయింది. ఆమెకు కళ్ళుమూసుకుంటే శంకరం

ఎర్రని కళ్ళతో తూలుతూ కనబడుతున్నాడు. అదృశ్యం కనిపించి నప్పుడల్లా ఆమె శరీరమంతా వణుకుతున్నది. గుండె దడదడా కొట్టుకుంటున్నది. అతన్ని అట్లా ఆమె ఎన్నడూ ఊహించుకుని ఉండ లేదు.

మర్నాటికల్లా శంకరం అదృశ్యుడైనాడు. అతనితో పాటు అతని పెట్టెకూడా అదృశ్యమయింది. అతనిగదిలో ఒక ఉత్తరం మాత్రం ఉంది,

" చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి పార్వతికి— నిన్నరాత్రి జరిగిన అపచారానికి నీకుమాత్రం క్షమాపణ చెప్పుకో వలసివుంది. నేనావిధంగా నీకళ్ళపడతానని కలలో అను కొని ఉన్నా జాగ్రతపడి ఉండేవాణ్ణని ప్రమాణం చేసి చెప్తున్నాను—శంకరం."

స్వార్థబుద్ధి

౧

పూర్వం ఒక దేశాన్ని సర్వజితుడనే రాజు పాలిస్తూ ఉండే వాడు. ఆయన చక్కదనానికి సహదేవుడూ, వివేకానికి నకులుడూ, పరాక్రమానికి అర్జునుడూ, బలానికి భీముడూ, ధర్మబుద్ధికి యుధిష్ఠిరుడూ, దాతృత్వానికి కర్ణుడూనూ. విరోధులపాలిటి యముడుగానూ, అనాధులపాలిటి కామధేనువుగానూ, ధర్మనిర్ణయానికి ప్రహ్లాదుడుగానూ ప్రవర్తించుతూ ఆయన చాలాకాలం దేశాన్ని అపూర్వంగా యేలి దివంగతుడైన పిమ్మట ఆయన యేకైక పుత్రుడు తేజస్వి సింహాసనం ఎక్కాడు.

తేజస్వి అన్నివిధాలా తండ్రికి విరుద్ధంగా ఉండేటట్లు కనిపించాడు. అమిత చిన్నతనం నించీకూడా అతను విపరీతమైన స్వార్థబుద్ధి ప్రకటించుతూ వచ్చాడు. అతనికి తనేమో తనసౌఖ్యమేమో తప్ప మరొక గొడవే పట్టేది కాదు. ఇతరుల కష్టసుఖాలతో సానుభూతి చూపటంగాని తన కష్టసుఖాలయందు ఇతరులు సానుభూతి చూపాలని

కోరటంగాని అతను ఎరగడు. అతను జీవితంలో మరొక ప్రాణికి అణుమాత్రం త్యాగం చూపి ఎరగడు.

అతని ప్రవర్తనను ఏమాత్రం ఇతరులు అరికట్టజూచినా అతను సహించలేక పొయ్యేవాడు. "నా ప్రవర్తనవల్ల నేనే నష్టపడే టట్లయితే నీకెందుకూ ? లేక నీకే నష్టం వచ్చే టట్లయితే నాకేం ?" అని తర్కించేవాడు.

ఈస్వార్థబుద్ధి తప్ప అతనిలో మరేమీలేదు. ఇతరుల ప్రవర్తనను అతను యేవిధంగానూ అరికట్టచూచేవాడు కాడు. ఇతరులమీద అధికారం చెలాయించాలని గాని వారిమెప్పు సంపాదించాలని గాని అతనికి ఉండేది కాదు. అయినప్పటికీ ఆస్వార్థమే అతనికి పెద్దకళంకమయి ప్రజల దృష్టిలో అతనికి సంపూర్ణమైన గౌరవం లేకుండా చేసింది.

తండ్రి చచ్చిపోయినప్పుడు సింహాసన మెక్కటానికీ పట్టాభిషేకం చేసుకోవటానికీ తేజస్వి కొంచెం అభ్యంతరం పెట్టాడు. "నాకీఉద్యోగం అవసరం లేదు. నేను సింహాసనం ఎక్కినట్టుగానే భావించుకుని మీరు రాజ్యాంగం నడపండి !" అని అతను మంత్రితో అన్నాడు.

"అల్లాకాదు, మహాప్రభూ ! మీరు సింహాసనంమీద నామమాత్రం ఉంటేనేగాని పరిపాలన సాగదు. మీరు ప్రజలదృష్టికి దేవేంద్రస్థానం. మీరులేకపోతే నేనేమీ చెయ్యలేను. మీరు సింహాసనంమీద ఉంటేరా, బాధ్యతా, భారమూ నేనే వహించి ఎంతపనిఅయినా చెయ్యగలను. ఈషణ్మాత్రమైనా శ్రమకలగనివ్వను," అని మంత్రిగారుబోధచేసి అతన్ని పట్టాభిషేకానికి ఒప్పించాడు.

తేజస్వి అనుమానిస్తూనే సింహాసనం ఎక్కాడు.

అతని రాజరికం ఎవరికీ తృప్తికలిగించలేదు. ఆస్థాన పెద్దలంతా పెదవులువిరిచారు, అతనికి ఒకవిషయమైనా తెలియదన్నారు. రాజకీవికూడా అతనిదగ్గర లేదన్నారు. అంతసమర్థుడితరవాత ఇంత ఉదాసీనుడూ అసమర్థుడూ రాజుకావటం శోచనీయమన్నారు.

నిజానికి అతనికి చిన్నతనంలో చదువుగాని ఆచారాలుగాని అబ్బలేదు. తను ఎవరో, ఏప్రపంచంలో ఉన్నాడో తెలియనట్టు ప్రవర్తించేవాడు. ఆఖరుకు ధర్మశాస్త్రం కూడా అతనికి తెలియదు. న్యాయచట్టమేమిటో న్యాయనిర్ణయసంప్రదాయం ఎట్లాఉంటున్నదో అదికూడా అతనికి తెలియదు. తనచుట్టుప్రక్కల వాళ్ళాంతా ఎట్లాజీవిస్తున్నారో, కనీసం అదయినా తెలుసుకోకుండా జీవించగలిగాడంటే తేజస్వినిచూసి ఆశ్చర్యపడే వాళ్ళుకూడా లేకపోలేదు.

అతనికి తెలిసిందల్లా ఒకటే—తనసుఖం. దానికోసం అతను చెయ్యి చాచేటప్పుడు తనకీవికే ఆపద కలుగుతున్నదో, సంప్రదాయమే చెడిపోతున్నదో, న్యాయానికే భంగపాటు కలుగుతున్నదో యోచించేవాడుకాడు.

రాజుగారయికూడా తేజస్వి తనవెంట భటులను ఉండనిచ్చేవాడుకాడు, తనకు అవసరంలేని సపర్యలు లాంఛనగా చెయ్యనిచ్చేవాడుకాడు, తనకు ఒంటరిగా ఉండబుద్ధిపుట్టినప్పుడు అందరినీ దూరంగా తరిమివేసేవాడు.

రాజు అసమర్థుడని తేలిపోగానే పెద్దలందరికీ రాజంటే

అలుసయిపోయింది. అతనికి ఉత్సవివిగ్రహం అని పేరు పెట్టారు. సభకు వచ్చినా, తేజస్వి ఏ చర్చలోనూ ప్రవేశించేవాడు కాదు. అతని తరఫున మంత్రిగారే నోరుచేసుకుంటూ ఉండేవాడు. అతని దారిన అతను ఏవైనా పుస్తకాలు చదువుకోవటంగాని, బొమ్మలు గియ్యటంకాని లేకపోతే సింహాసనంలో చేరగిలబడి నిద్రపోవటంగాని చేస్తూఉండేవాడు. నలుగురూ ఏదైనా గంభీర విషయం చర్చిస్తున్నప్పుడు తేజస్వి అకస్మాత్తుగా మంత్రిని పిలిచి "ఎవరినన్నా పాడేవాళ్ళని పిలిపించండి!" అనేవాడు. మంత్రి రహస్యంగా చెవిలో, "ప్రభూ, ఇది సమయం కాదు!" అంటే అతను చివాలున లేచి వెళ్ళిపోయి గాయకులనూ నటకులనూ అంతఃపురానికే పిలిపించుకునే వాడు. ఆ విధంగా సభముగిసేది.

కాని రానురాను ఈ అభ్యాసం తేజస్విలో జాస్తికావటం వల్ల అతను వెళ్ళిపోయిన తరవాత కూడా అతను మళ్ళీ త్వరలోనే తిరిగివస్తాడనే మిషమీద చర్చలు సాగించటమూ సభముగించక పోవటమూ ఆచారంగా పరిణమించింది.

2

తేజస్వి పరిపాలనలో ఆస్థానం లొల్లి అయినట్టే పరిపాలన కూడా లొల్లి అయింది. మంత్రి అంతులేని అధికారం చలాయిస్తున్నాడు. రాజాగారికీ ఆయన ముద్రకూ తేడా

లేకపోయింది. ఆస్థానంలో అనేకమంది అధికారం కోసం మంత్రిమీదికి పోటీరావటంవల్ల కక్షలు ఏర్పడినై. మంత్రిగారివిరోధులు అనేకమంది రాజుగారిని తమవైపు తిప్పుకుందామని వ్యర్థప్రయత్నం చేశారు. రాజుగారి చెవి కొరకబోయినవారంతా తమ నాలుకలే కొరుక్కోవలిసివచ్చింది.

కాని మంత్రిగారి విరోధులు అంతతో ఓడిపోలేక ప్రజలో ప్రబోధం సాగించారు. రాజువట్టి అప్రయోజకుడనీ మంత్రి తనకు లేని అధికారాన్ని కూడా చలాయిస్తున్నాడనీ వారు జనసామాన్యంలో ప్రచారం ప్రారంభించారు.

నిజానికి ఇది వృథాప్రచారం. ఎందువల్లనంటే, మంత్రిగారు రాజుగారి అధికారం కూడా తనమీదనే వేసుకోవటంవల్ల ప్రజలకు కలిగిన నష్టమేమీ లేదు. ఈ ఏర్పాటుకు అభ్యంతరం ఏమైనా ఉంటే అది రాజుగారికే ఉండాలి. కాని ప్రజలు అట్లా అనుకుని ఊరుకోలేదు. అట్లా అనుకోవటం ప్రజల మనస్తత్వానికి సరిపడదు. రాజుగారి జులుము సవ్యమైనట్టూ, అది రాజుగారివల్ల వస్తేనే తమకు రుచించేటట్టూ, దాన్ని రాజుగారి బదులు మంత్రిగారు అవలంబించగానే తమ జీవితమంతా తలకిందయినట్టూ ప్రజలు భావించారు. ప్రజలలో మంత్రిగారి మీద ఒక విధమైన అవిశ్వాసం బయలుదేరి క్రమంగా ఒక చిన్న ఉద్యమంగా పరిణమించింది. ఈ అన్యాయాన్ని సహించలేని వాళ్లు కొందరు రహస్యంగా ఒకసమాజం అయినారు. మంత్రిగారికి తెలియకుండా వాళ్లు రహస్య సభలుచేసి కర్తవ్యం ఆలోచించారు.

కాని వేగుల వాళ్ళవల్ల మంత్రి ఈ రహస్యోద్యమం గురించి చాలా వివరాలు తెలుసుకుని, ఉద్యమానికి తలలుగా ఉన్న కలుగురెదుగురిని రాజద్రోహుల కింద విచారణ లేకుండా ఖైదులో పెట్టించాడు.

మంత్రిగారికి విరుద్ధంగా ఉద్యమం ఎందుకు సాగించుతున్నారో ప్రజలకు తెలియనట్టే, ఆ ఉద్యమాన్ని ఎందుకు ప్రతిఘటించుతున్నదీ మంత్రి రాజుగారికి తెలియదు; పరిపాలనలో రాజు కల్పించుకోక పోయినప్పుడు మంత్రి రాజుగారి తరఫున కూడా పని చెయ్యటంలో తప్పేమీ లేదు. అట్లా చెయ్యక పోయి నట్లయితే దేశం అరాజకమయిపోతుంది.

ప్రజలూ మంత్రీ ఒకరినొకరు ప్రతిఘటించారు. మంత్రి చేతిలో అధికారం ఉంది. ప్రజలకు విసుగెత్తకుండా వారికి ప్రోత్సాహ మిచ్చి అగ్నిలో ఆజ్యంపోసినట్టు నడుచుకుంటున్న ఆస్థాన పెద్దలు మంత్రికి పగవాళ్ళుగా ఉండటం వల్ల ఈ ఘర్షణ నానాటికి తీవ్రరూపం ధరించింది. రెండు పక్షాలా ఉద్రేకం హెచ్చిన కొద్దీ నిజం తెలుసుకునేశక్తి తగ్గిపోయింది.

తన రాజ్యంలో జరుగుతున్న ఈ అల్లకల్లోలం తేజస్వి ఎరగడు. ఎవరైనా అతనితో ఆవిషయం పనిపెట్టుకుని చెప్పినా అదంతా మరుక్షణమే నిశ్చింతగా మరిచిపోయి ఉండేవాడే తేజస్వి.

ఈ ఉద్యమానికి నాయకులయిన వారంతా క్రమంగా ఖైదుచేరుతున్నారు. వారిస్థానే కొత్తనాయకులు వస్తున్నారు. ఒక్కొక్క నాయకుడి చేతిలోపడి ఉద్యమం

ఒక్కొక్కకొత్త స్వరూపం పొందుతున్నది. ఉద్యమం వ్యాపించటానికి మంత్రిగారి దౌర్జన్యంతోపాటు ఆయన కుటుంబంలో ఏడుతరాలనించీ ఉండిఉండిన కుళ్ళుయావత్తు పైకిలాగబడి ప్రచారం పొందుతున్నది. ఉద్యమంలో సానుభూతి ఉన్న వారందరి ప్రాణాలకూ మంత్రిగారు రావణ కుంభకర్ణుల శ్రేణిలో చేరినవాడయిపోయినాడు.

ఉద్యమాగ్నికి ఆజ్యం పోస్తున్నవారికి ఆశయూ లేమీ లేవు—మంత్రిగారి మీద విరుద్ధ ప్రచారం తప్ప. వారి మొరఎవరు విని ఉన్నపరిస్థితులు సంస్కరిస్తారో ఎవరికీ స్పష్టంగా తెలియదు. రాజుగారి పినతండ్రిని కాని ఆయన కుమారుణ్ణిగాని రాజుగా చెయ్యటమనేదీ, రాజుగారిని వివాహంచేసుకోమని నిర్బంధించి ఆయనకు కుమారుడు కలగగానే ఆపిల్లవాణ్ణి రాజు చేయ్యటమనేదీ—రెండు అభిప్రాయాలు ప్రచారంలో ఉన్నై. కాని వాటిని సమర్థించేటందుకే ధర్మశాస్త్రం గాని ఆచారంగాని ఆధారం కనిపించలేదు.

ఆస్థాన పెద్దలు అటు జనంలో కలవరం పుట్టించి ఆవిషయం తెచ్చి తేజస్వికి తెలియచేశారు. తేజస్వి చాలా సౌమ్యంగా "ఎవరెట్లాచస్తే మనకెందుకు?" అని తేల్చేశాడు.

ఎప్పుడైనా రాజుగారు ఒంటిరిగా ఉద్యానవనానికి పోతూ ఉండేవాడు. అతని అంగరక్షకులు గోప్యంగా అతన్ని అనుసరిస్తూ ఉండేవారు. ఇట్లా వెళ్ళుతుండగా ఒకనాడు తేజస్విని ఒకపాతికమంది జనంవచ్చి చుట్టుముట్టారు. పాపం వారి అభిప్రాయం తమ ఉద్యమంగురించి

రాజుగారికి మనవిచెయ్యాలనే. కాని వారు రాజును చుట్టి ముట్టిన మరుక్షణమే రాజుగారి అంగరక్షకులు కత్తులు దూసి ఆజనంమీద పడి చిత్రవధ చెయ్యసాగారు. పది మందికి గాయాలయినై, నలుగురు అక్కడే ప్రాణాలు విడిచారు.

తేజస్వి కోపంపట్టలేక తన అంగరక్షకులను తన వట్టి చేతులతో బాదాడు.

"మీరెవ్రరా? యేమిటీ దౌర్జన్యం?" అని కేకలుపెట్టా డతను.

"ప్రభూ, తమరాజ్యంలో యెంత కుట్రలు జరుగు తున్నవో తమరెరగరు. మేం సమయానికి కమ్ముకొనక పోతే ఈనాడు ప్రభువుగారు యేమైఉందురో!" అన్నారు అంగరక్షకులు.

"మీతలకాయ! వాళ్లు నన్నేంచేస్తారు? ఎందుకు చేస్తారు? నన్ను చంపితే వాళ్ళకేమి ఒరుగుతుంది? మీరెందుకు నావెంట తద్దినం, పొండి!" అని రాజు కద్దించాడు.

ఈలోపల అప్పుడే నాలుగువైపులా వార్త వెళ్లింది, రాజుగారిని రాజద్రోహులు చుట్టిముట్టి హత్యచెయ్యబోయి నారనీ, అంగరక్షకులు సమయానికి అడ్డపడ్డారనీ. రాజు గారు అక్కడినించి కదిలి నాలుగడుగులు వేసేలోపల అనేక వందలమంది చుట్టుముట్టారు.

తేజస్వి ఇదంతా సహించలేకపోయినాడు. "మీరంతా నన్నెందుకిట్లా చుట్టుముట్టారు? వెళ్లిపొండి నాతో

మాట్లాడదలచినవాళ్ళు ఇద్దరో ముగ్గురో తోటదగ్గిరికి వచ్చి నన్నుకలుసుకోండి !'' అంటూ అతను సాగివెళ్లాడు.

అతను కోరినప్రకారం ఇద్దరు వాకూ్వరులు తోటదగ్గిర అతని దర్శనం చేసుకున్నారు, మంత్రిగారి దౌర్జన్యాలన్నీ అతనికి విన్నవించుకున్నారు. మంత్రిగారు రాజుగారి అధికారంకూడా చలాయిస్తున్న సంగతి తెలుపుకున్నారు.

"తమరు మాప్రభువులు. మీరేమన్నా చెయ్యండి మేంసహిస్తాం, మీకోసం ప్రాణాలర్పిస్తాం, కాని మంత్రిగారెవరు ? శాసనం చెయ్యటానికి ఆయనకేమి అధికారం? యేలినవారు శాసనము చెయ్యటమూ, ఆయన ఆశాసనాన్ని అమలులో పెట్టటమూ ధర్మం! ఆయనకోసం ప్రాణాలు విడవటం మా ధర్మంకాదు.

తేజస్వి అంతా విని, "మీరు మూర్ఖులు! లేక అబద్దాలాడుతున్నారు! మీరు చావటానికి అభ్యంతరం లేకపోయినట్టయితే ఎవరికోసం చస్తేమాత్రం ఏమిటి? నాకోసం చచ్చేకన్న మీరు మంత్రిగారికోసం చస్తే నేనెక్కువ సంతోషిస్తాను. సరా? శాసనం చెయ్యటం నావల్ల కాదు. అది దిక్కుమాలినపని. మంత్రిగారు మంచివారు కనక అది నెత్తిన వేసుకున్నాడు. నామీద ఆధారపడేటట్టయితే మీకసలు శాసనమే లభించదు. మీకు నిజంగా శాసనం కావాలని ఉంటే మంత్రిగారి శాసనం ఆమోదించండి. శాసనం అక్కర్లేదూ? హాయిగా రాజ్యం విడిచిపెట్టి పోండి. అంతేగాని, 'మాకు శాసనం, కావాలి. అది నువే చెయ్యాలి!' అంటేమాత్రం ప్రయోజనం లేదు.

ఇక పదండి," అని తీర్పు చెప్పాడు.

రాజుగారి సమాధానం ఎవరికీ తృప్తి కలిగించలేదు. తమ రాజభక్తిని ఆయన తేలిక చెయ్యటం వారికిఆగ్రహం తెప్పించింది. కాని రాజుగారికి తిరిగి సమాధానం చెప్ప టానికి ప్రజలకేమీ కనిపించలేదు. రాజుగారు కేవలమూ మందమతి కాడేమోనని ఒకరిద్దరు సూక్ష్మబుద్ధులు భావించ గలిగారు ఆయన మాటలను బట్టి.

రాజుగారి మాటలు మంత్రిగారి అనుచరులకూ నచ్చ లేదు. "రాజుగారు రాజద్రోహానికి ద్రోహదం చేస్తున్నారు. రాజభక్తిని తేలిక చేస్తున్నారు!" అన్నారు మంత్రి తరఫు వారు. కాని మంత్రిగారు మాత్రం నవ్వి ఊరుకున్నారు.

త్వరలోనే ఈఉద్యమం అంతరించింది. నాయకులంతా జైలునించి విడుదల అయి, మంత్రిపక్షం అవలంబించి పద వులు సంపాదించుకున్నారు. ప్రజలు మంత్రిగారి సంపూర్ణ శాసనానికి అలవాటయినారు.

మంత్రిగారికి కొన్ని కొత్తచిహ్నాలూ, బిరుదులూ ఏర్పాటై, రాజ్యాంగంలో ఆయనస్థానం అగ్రస్థానం అయింది.

3

తేజస్వికి ఇరవై ఎనిమిదో ఏడు నడుస్తున్నది. అతనింకా పెళ్ళిప్రయత్నం తలపెట్టలేదు. కాని అతను ఇంద్రియా లను కట్టిపెట్టలేదు. అనేకమంది స్త్రీలను అతను దగ్గిరికి

చేర్చాడు. పైగా ఈ అవినీతి ప్రవర్తనను గోప్యంగా ఉంచ టానికి అతను ఎటువంటి ప్రయత్నమూ చెయ్యలేదు. అతను ఎక్కడ ఉండగా ఎప్పుడు ఏ స్త్రీ అతనిదగ్గిరికి వెళ్ళిందో మంత్రిగారిదగ్గిర జాబితా ఉండేది.

రాజుగారు స్త్రీ వ్యసనంలోపడి తననూ ప్రపంచాన్నీ కూడా మరిచిపోయినాడని ఆందోళనచేసినవాళ్ళు పొర పాటుపడ్డారు. అతను ప్రపంచాన్ని ఎప్పుడూ ఎరగడు, తన్ను తాను ఎన్నడూ మరవలేదు; అతనికి స్త్రీ వ్యసనం కాలేదు. అతనికి ఏ వ్యసనమూ లేదు. ఇతరులకన్న అతనికి స్త్రీ వాంఛ అధికంగా ఉండలేదుకాని ఇతరులకన్న అతను స్త్రీనించి ఎక్కువ సుఖంమాత్రం పొందుతూ వచ్చాడు.

స్త్రీని గాఢంగా ప్రేమించే అవకాశం అతనికి లభించ లేదు. ఎందుచేతనంటే అతను తన అవినీతిని గోప్యంగా అట్టేపెట్టకపోవటంచేత పరువుమర్యాదలు కావలిసిన ఉత్త మస్త్రీలు అతన్ని సమీపించటానికి వెనకాడారు. సాహ సించి అతనిదగ్గిరికివచ్చిన ఆడవాళ్ళంతా రెండోరకంవాళ్ళే. పైగా అంత స్వార్థపరుణ్ణి మనస్ఫూర్తిగా ఏ స్త్రీ ప్రేమి స్తుంది ?

ఒకనాడు మంత్రిగారు రాజుగారితో లౌక్యంగా ఈ విషయమై హెచ్చరించాడు.

"తమను ప్రజలు ఆదర్శపురుషుడికింద స్వీకరించగలిగి ఉండాలి. యథా రాజా తథా ప్రజా. మీరే ఇట్లా అవి నీతిగా ప్రవర్తించితే ప్రజలను పట్టపగ్గాలుండవు!" అని

తేల్చాడు మంత్రి.

"నేను చేసేది అవినీతి అయేటట్టయితే నీతి చట్టంలో మార్పులు చేయించండి. ఏమంటే, నేనిట్లాగే కాలం వెళ్ల బుచ్చదలిచాను. ప్రజలంతా నామాదిరిగా ప్రవర్తించితే నష్టమేమిటో నాకు తెలియకుండా ఉంది. ఏమైనా నష్టం ఉంటే నాకేమీ ఫరవాలేదు."

"తమరు ప్రభువు. సామాన్యనీతి తమరిని బాధిస్తుందని కాదు. కాని అవినీతిలోనైనా తమరు శాస్త్ర రసికత్వం చూడాలిమరి! మీదగ్గిరికివచ్చే స్త్రీలు అంతగా ఘనమైన వాళ్ళు కారేమోనని నాసందేహం."

"నేనేంచెయ్యను? ఇంతకంటే ఘనమైన స్త్రీలు నా దగ్గిరికివస్తే నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు."

"తమ ధర్మం తమరు మరిచిపోతున్నారు. ఉత్తమజాతి స్త్రీలతో వ్యభిచారం చెయ్యమనే నా అభిప్రాయంకాదు. ఉత్తమ కన్యను వివాహమాడి సంతానం కనటం తమ విధి."

"వివాహమాడకుండా సంతానం కనరాదా? నాకు శాశ్వతమైన భార్య ఇష్టంలేదు. నాకు అవసరం లేనప్పుడు వదిలించుకోవటానికి అవకాశంఉండే తాత్కాలిక వివాహమే నాకు బాగుంది. నాతల్లిదండ్రులు ఒకరినొకరు ఎటువంటి గర్భశత్రుత్వంతో చూసుకునేవారో నేనెరుగుదును. అటువంటి గతి పగవాళ్ళకుకూడా వద్దు."

మంత్రిగారు విసిగి ఊరుకున్నాడు.

రాజుగారి ఆస్థానంలో ఒక పెద్దమనిషి ఉండేవాడు. ఆయన

పదిపన్నెండు గ్రామాలు కలవాడు. వయసుమళ్ళిన తర వాత రెండో వివాహం చేసుకున్నాడు. కొంచెం తక్కువ కుటుంబానికి చెందినా ఆయన భార్య అతిరూపవతి, వివేకవతి.

ఒకనాడు రాజుగారు ఉద్యానవనంలో పెద్దలందరికీ విందుచేశాడు. ఆవిందుకు పెద్దలంతా వచ్చారు. వారిలో పైనచెప్పిన పెద్దమనిషీ అతని భార్యాకూడా ఉన్నారు. ఆమెను చూడగానే తేజస్వికి మతిచెడినట్లయింది. ఇంతకాల మూ తను రహస్యంగా ఆరాధిస్తూ ఉండిన స్త్రీ ఆమే నని పించింది. ఆమెపేరు వాసంతిక అని తెలుసుకున్నాడు.

ఆమెమాత్రం కన్నెత్తి అతనివంకనైనా చూసినట్లు లేదు.

వాసంతిక కోసం రాజు తహ తహ లాడ సాగాడు. ఆమెను ఎట్లాసంపాదించాలో అతనికి తెలియలేదు. అతను తల్లిదగ్గిరికి వెళ్ళి ఆమెను వేడుకున్నాడు, ఒకసారి వాసంతి కను పిలిపించమని. ఆవిడ అతనికి చాలా హితబోధచేసింది కాని అతని తలకెక్కలేదు.

"నువ్వు చెప్పే ధర్మం నాకర్థంగాదు. నేను వాసంతి కను బలాత్కరించను. ఆమెకూ నాకూ ఇష్టమైతే కూడా ఇతరుల కెందుకభ్యంతరం ఉండాలో నాకు తెలియటం లేదు!" అన్నాడతను.

ఆరోజురాత్రి రాజమాత వాసంతికను ఏదోమిషమీద అంతఃపురానికిపిలిపించింది. ఆనాడుఆమెభర్తకూడా ఊళ్లో లేడు. ఆమెవచ్చేటప్పటికి తల్లికొడుకులుమాత్రమేఉన్నారు.

పరిచారికలు కూడా ఎవరూ సమీపంలో లేరు.

రాజమాత వాసంతికను ఎంతో ప్రేమతో ఆహ్వానించింది. రెండు నిమిషాల వరకూ స్త్రీలిద్దరూ ఏదో లోకాభిరామాయణం మాట్లాడిన తరవాత రాజమాత లేచి, "నీకోక చక్కని మణిహారం చూపించాలని పిలిపించానమ్మాయి. ఉండు తెస్తాను. అబ్బాయితో మాట్లాడుతూ ఉండు!" అని జారుకుంది.

కాని వాసంతిక అబ్బాయి కేసి చూడనైనా లేదు. అబ్బాయి కళ్ళుమాత్రం ఆమె సౌందర్యానికి అంటుకుపోయినై. అయిదు నిమిషాలు గడిచింది. వాసంతిక మాటి మాటికీ రాజమాత వెళ్ళిన దిక్కే చూస్తున్నది.

తేజస్వి తన ఆసనం మీదినించి లేచివచ్చి ఆమె పక్కనే మోకరించి కూర్చుని ఆమె కూర్చున్న ఆసనం మీద చెయ్యివేసి "వాసంతికా!" అన్నాడు.

ఆమె లేచి నిలబడ్డది. కాని రెండో చెయ్యికూడా అడ్డంపెట్టి అతను ఆమెను కదలనివ్వలేదు.

, ఆమె మొదటిసారి అతనికేసి చూస్తూ "లేవండి!" అన్నది.

తేజస్వి నవ్వుతూ, "ఆజ్ఞా?" అన్నాడు.

"కాదు."

"అయితే నువ్వు కూర్చో. ఇది ఆజ్ఞ!"

వాసంతిక కొంచెం ఆలోచించి కూర్చున్నది.

"నావంక చూడనైనా చూడవు, నేను నీకేం ద్రోహం చేశాను? నిన్ను చూచిన క్షణంనించీ నేనింకేమీ చూడ

లేకుండా ఉన్నానే!"

వాసంతిక మాట్లాడలేదు.

"నీపేరు విన్నప్పుడు నావళ్ళు పులకరించింది. నువ్వు నాయెదటికి రాగానే మలయమారుతం వీచింది. నీకళ్ళు చూడగానే స్వచ్ఛనీలాకాశం కనపడ్డది. నీపెదవులు చూడగానే మామిడిచిగుళ్లు స్ఫురించినై. నువు మాట్లాడితే కోయిల పాటలు వినిపించినై. నీపేరు ఊహించలేక పోయినాను—మందమతిని!"

"ఇదంతా నాతో ఎందుకు చెబుతున్నారూ?"

"ఈమాటలు వినడానికి నీకొక్కత్తెకే అధికారంఉంది. అందుకని! ఇతరస్త్రీలతో ఎన్నివిధాల సుఖంఅనుభవించినా నిన్నుచూసిన ఆనందం కలగలేదు."

"అగారేం?"

"నాకింకేమీ లేదూ చెప్పటానికి."

"ఎందుకులేదూ? నేనే మీహృదయలక్ష్మినని! నేను మీదాన్ని అయినట్టయితే మీరు మరొక స్త్రీని తలవరు! సూర్యచంద్రాదు లున్నంతవరకూ మీరు నామీది ప్రేమ చలించదు! అదంతా చెప్పరేం?"

తేజస్వి నిట్టూర్చాడు. "నేను మానవమాత్రుణ్ణి. నాఅదృష్టానికి పరిమితిఉంది. నిన్ను యావజ్జీవమూ ప్రేమించే అదృష్టం నాకు ఉంటుందా? నాకు నమ్మకంలేదు. రెండు రోజులన్నా గడవకపూర్వమే వెధవమనస్సు యేదో మిష పెట్టి విరిగిపోతుంది. ఆతరవాత మరిరెండు రోజులపాటు యేమీ జరగనట్టు నటించుతాం. మళ్లా ప్రపంచం యథా

ప్రకారం అవుతుంది. కోయిలకూతలు వినిపించవు. మామిడి చిగుళ్ళు కనిపించవు. మనం మబ్బుల్లోనించి కిందికి దిగివచ్చేస్తాం," అన్నాడతను.

వాసంతిక అతనికేసి కాసేపు ఆశ్చర్యకరంగా చూసింది. తేజస్వి వంచకుడని ఆమె వినివున్నది గాని అతనివంచన అనుకున్నట్టుగా లేదు.

"అయితేమాత్రమేం ?" అన్నదామె.

రాజు నిద్రమేలుకున్నవాడల్లే అయి "అంటే ?" అన్నాడు.

"ఆడదానికి మగవాడు జరగబొయ్యేదాన్ని గురించి నిజంచెప్పాలని ఏముందీ ?—జరిగినదాన్ని గురించి అబద్ధాలు చెప్పినప్పుడు !"

"అంటే నేనిందాకటినించీ నీతో అబద్ధాలాడుతున్నాననా ? అబద్ధాలెందుకూ ?"

"మీకు నిజంగానే నామీద అంత ఘనమైన అభిప్రాయం కలిగిందనుకోనా ?"

"పిచ్చిదానా, నేను చెప్పేమాటలుతప్ప నీకేమాధారం ఉంటుంది, నామనస్సు తెలుసుకోవటానికి ?"

"పోనివ్వండి. మీమనస్సు తెలుసుకున్నాను. నన్నిక ఏంచెయ్యమన్నారు ?"

"అది నీయిష్టం !"

"మీఅనుజ్ఞఅయితే నేనిక లేస్తాను."

"దేనికీ ?"

"ఇంటికి వెళ్ళటానికి."

రాజు మోకరించినచోటినించిలేచి ఎడంగా నిలబడ్డాడు.

"మహారాణిగారు నాసంగతి మరిచిపోయి ఉంటారు. నేను వారికోసం చాలాసేవు కనిపెట్టుకునిఉండి వెళ్ళానని చెప్పండి."

"చెబుతాను."

వాసంతిక కొంతదూరంవెళ్ళి ఆగి వెనక్కు తిరిగి చూసింది.

"నాఇష్టంవచ్చినట్టు చెయ్యమన్నారు. నాఇష్టంవచ్చినట్టు చెయ్యటంలేదు. నేను మరొకరి భార్యను!" అంటూ ఆమె సాగిపోయింది.

ఆమె గడపదాటేవరకూ అతనికి ఆమె మాట సాంతం అర్థంకాలేదు. అతను ఆకస్మికోద్రేకంతో లంఘించి ఆమె చెయ్యి పట్టుకున్నాడు.

౪

పండువెన్నెల్లో ఇద్దరూ మేడమీద మెత్తని తివాసీలపైన కూర్చున్నారు. కొద్దిగా చెరిగినజుట్టూ, వాడినచెక్కిళ్ళూ, నలిగిన చీరా, స్వర్గం సందర్శించి వచ్చినట్టున్నమొహమూ, కొద్దిగా మూతపడిన కళ్ళూ పెట్టుకుని వాసంతిక అతని ఒళ్ళో అతన్ని పొదువుకుని కూర్చుంది. అతనామెను చిన్నపిల్లను ఊపినట్టు ఊవుతూ ఆలోచిస్తున్నాడు. ఒక గంటక్రితం ఆమనిషి ఎవరు తనకు? ఇప్పుడు? ఇంతలో ఆమె తనకింత దగ్గరమనిషి ఎట్లాఅయింది? ఆమె ఇతర

స్త్రీల మాదిరిగా తనని సుఖపెట్టి ఆగలేదు. తనగుండెను కనబడకుండా నములుతున్నది. ఈక్షణంవరకూ తనలో ఇంత మానవత్వం ఉందని అతనికి తెలియనే తెలియదు.

అతను అకస్మాత్తుగా ఆలోచన కట్టిపెట్టి ఆమెను తన వైపు తిప్పుకుని చిన్నపిల్లను పట్టుకున్నట్టు ఎడంగా పట్టుకుని గంభీరంగా, "నువ్వెవరు?" అన్నాడు.

"మీకు తెలీకూ?" అన్నదామె బద్ధకంగా నవ్వి అంత కన్న బద్ధకంగా అతనికేసి కళ్ళెత్తి చూస్తూ.

"అదికాదు. ఎవరు నువ్వు? నామీద నీకింత అధికారం ఎవరిచ్చారు — ఎట్లావచ్చింది? నువ్వు లేకుండా నేనింతకాలం ఎట్లాగడిపాను? ఒక్కసారి ఎక్కణ్ణించో ఊడిపడి నా వెనకటి జీవితమంతా కలమాదిరిగా ఎట్లా చెయ్యగలిగావు?"

"నేనెవర్నీ అడగను?"

"ఏమని?"

"ఒక సామాన్యపు ఆడదాన్ని పట్టుకుని మీరిట్లా స్వర్గ వీధుల్లో ఎందుకు తిప్పాలి? ఇట్లా పవిత్రమైన ఈశరీరాన్ని రేపు మళ్ళీ ఒక ముసలాడు ఎవరి అనుజ్ఞా లేకుండా అపవిత్రం చేస్తాడు. మీకు జరిగిందంతా కలగాఉంది. నాకు జరిగిందంతా పీడకల! పైగా ఆపీడకల నన్నువదిలిపెట్టదు. నాకోసం అది మాఇంటిదగ్గిర కనిపెట్టుకుని ఉంటుంది. నేనేంచెయ్యాలి?"

భావిని గురించిన ఆలోచన రాగానే రాజు మెదడులో ఉన్న కవిత్వమంతా విచ్చిపోయినట్టయింది.

"ఈదౌర్భాగ్యపు పెళ్ళిళ్ళు ఏఉద్దేశ్యంతో పెట్టేడుంటారూ? మంత్రిని కనుక్కుంటాను!" అన్నాడు.

రాజుగారి వాదనకు మంత్రి కంపరమెత్తిపోయినాడు.

"తుచ్ఛమైన స్త్రీపురుష సంబంధాన్ని పవిత్రంచేస్తుంది వివాహం!" అని మంత్రీ, "పవిత్రమైన స్త్రీపురుష సంబంధాన్ని తుచ్ఛం చేస్తుంది!" అని రాజూ కాస్సేపు వివాదించుకున్నారు. పెళ్ళనేది ఉండబట్టే కట్టుబాటూ, సంఘమూ అంటూ ఉందన్నాడు మంత్రి. వివాహం వల్లనే మనిషికీ మనిషికీ కుటుంబానికీ కుటుంబానికీ మధ్య గోడలు ఏర్పడి సంఘబుద్ధి లేకుండా పోతున్నదన్నాడు రాజు.

"వివాహసంస్థ మీ కేమపకారం చేసిందిప్పుడు?" అని మంత్రి అసలు విషయానికి వచ్చాడు.

"మరొకరిభార్యను నేను ప్రేమించాను. ఆమనిషి తన భర్తనించి విడిపడటం ఎల్లా? వివాహం పవిత్రమంటారు. ఆమె వివాహం పవిత్రమన్నవాడినోట పురుగులు పడనై!"

మంత్రి ఆలోచించాడు.

"ధర్మమూ ఆచారమూ ఆవిధంగా ఉన్నై, ప్రభూ. మనమేమీ చెయ్యలేం."

"వట్టి అర్థంలేనిమాట. నేను చేసిచూపిస్తాను."

"మీరు తొందరపడి ఏమీ చెయ్యకండి!"

రాజు మండిపడ్డాడు.

"నారాజ్యం అమిత అన్యాయంగా ఉందని నాకింత వరకూ తెలియదు. బలవంతుడు బలాత్కారంగా వివాహం చేసుకుంటే అది కూడా పవిత్రమైన వివాహమే?"

"వెనక రాక్షసవివాహాలు కూడా ధర్మసమ్మతంగానే ఉండేవి. కాని రానురాను అటువంటి వివాహాలు రద్దు చెయ్యటానికి ధర్మశాస్త్రం ఒప్పింది. ఈనాడుకూడా వంచనతో జరిగే వివాహాలను రద్దుచేస్తున్నాం."

"అల్లాఅయితే ధర్మశాస్త్రం ఇవాళనించీ ఇష్టంలేని వివాహాలన్నిరద్దు చెయ్యటానికి ఒప్పుకుంటుందని చాటింపించండి."

"అల్లా అయితే ఏస్త్రీ అయినా భర్తతో కాపరం చేస్తుందా?"

"పోనివ్వండి, చెయ్యకపోతే!"

"తమరు —"

"పెళ్లాలను ప్రేమచేత కట్టేసుకోలేక ధర్మం చెప్పే వెధవలకు శిక్ష కావలిసిందే. ఆప్రకారం చెయ్యండి. మీకు చాతకాకపోతే నేను స్వయంగా చేయిస్తాను. నేనివాళ సభలో ఈవిషయం మాట్లాడుతున్నాను."

రెండు వందలమంది సభ్యులు. అందులో తార్కికులున్నారు, పండితులున్నారు. కాని రాజుతో ఒక్కరు వాదించలేకపోయినారు. కేవలమూ నాస్తికుడైన వాడితో ఎల్లా వాదించటం?

"భార్యాభర్తలలో ఎవరికి ఎవరి మీద అసంతృప్తి కలిగినా సరే ఆవివాహం రద్దుచెయ్యవచ్చునని మాశాసనం. దీనికి పండితులంతా ఆమోదించారని మేము అభిప్రాయ పడుతున్నాం!" అంటూ రాజు సభలోనించి లేచి వెళ్లిపోయినాడు.

౫

ఈ విడాకుల శాసనం అమలులోకి రాగానే సంఘం మంత్రిగారనుకున్నంతగా అల్లకల్లోలం కాలేదు. దీన్ని సహాయం చేసుకుని ఎంతోమంది తమ భార్యలనూ భర్తలనూ వదిలించుకోవటానికి త్వరపడలేదు. ఈ శాసనం ఉపయోగపరుచుకున్న కొద్దిమంది కూడా విశేషం మర్యాదస్తులూ నీతిపరులూ కాకపోవటంచేత ఇది నీతిగలవాళ్ళకు పనికివచ్చే శాసనం కాదనే అభిప్రాయం ప్రజల మనస్సులో కలిగిపోయింది. అదికూడా కాక ఒకసారి భార్యలనూ భర్తలనూ వదిలేసిన వాళ్ళలో కొందరు తిరిగి వివాహం జోలికిపోక స్వేచ్ఛగా తిరగసాగారు.

ఈ జాతిలో చేరింది వాసంతిక.

"ఈదిక్కుమాలిన శాసనం వివాహంయొక్క పవిత్రత పాడుచెయ్యటానికీ అవినీతిప్రచారం చెయ్యటానికీ వచ్చింది" అని రహస్యంగా పెద్దలంతా విమర్శించారు. విడాకులు ఇవ్వటం భరించవలిసిన సాంఘికదురాచారంగా పరిణమించింది.

కాని ఈ శాసనం మూలకంగా రాజుగారిమీద అనేక మందికి అభిప్రాయంకూడా మారింది. ఆయన ఆస్థానంలో వున్న యావన్మందితోనూ ఎవ్వాతర్కించిందీ వారికి తెలిసిపోయింది. వారి విడాకులశాసనాన్ని ఆమోదించారు.

వాసంతికా తేజస్వుల ప్రణయాన్ని ఒక ఆస్థానకవి గంగతో పోల్చాడు. అది ఎత్తున హిమాలయ పర్వతాల

మీద ఒక చీకటి గుహలో రహస్యంగా చిన్న జలగా బయలుదేరింది. అక్కడినించి శరవేగంగా అమిత దూకుడుతో రాళ్ళూ రప్పలూ లక్ష్యం చెయ్యకుండా పరిగెత్తుతూ వచ్చి అంతకంతకూ మహాప్రవాహమై సముద్రవదేశం ప్రవేశించిందట. ఆతరవాత అది గంభీరమైనవాహిని అయి ఇతర నదులనుకూడా తన గర్భంలో ఇముడ్చుకుని తను వెళ్ళినంత మేరా భూదేవిని పవిత్రమూ సారవంతమూ చేస్తూ అపారజలాశయమైన సముద్రంలో కలిసి వెళ్ళిందట. మానవజాతి అందులో స్నానంచేసి ధన్యులైనారట.

వాసంతిక రాజుకు సంతానాన్ని కన్నది. ఉద్రేకంతో ప్రారంభమయిన వారిబంధం ఉద్రేకం వెనుకపడ్డ తరవాత కూడా నిలిచిపోవటమేకాక మరింత దృఢమై చలనంలేనిదిగా పరిణమించింది. రాజుగారు ఆమెను వివాహంమటుకు చేసుకోలేదు.

వివాహం విషయం రాజుగారి పూర్వపు అభిప్రాయం మారనేలేదు తనకూ వాసంతికకూ ఆమెపిల్లలకూ ఉన్న సంబంధాన్ని ఎవరూ గౌరవించటం లేదని అతనుగమనించాడు.

ఒకనాడు వాసంతికాదేవి తన ఇద్దరుపిల్లలతోనూ తోటలోవున్న రాజును చేరబోతూ ఉండగా దార్యదారిలో ఒక చిత్రమైన సంఘటనం జరిగింది. ఒకచోట కొందరు గుంపుకూడారు. అదంతా కుమ్మరవాళ్ళ గూడెం. ఒక ముసలికుమ్మరి పదహారేళ్ళ కూతుర్ని తనయింటిబయట పడేసి చావగొడుతున్నాడు. ఆపిల్ల చూసేవాళ్ళ గుండెలు

కరిగేటట్టు యేడుస్తున్నదికాని అక్కడ చేరినవారెవరికీ హృదయాలున్నట్టు కనిపించలేదు. తండ్రిని వారించాలనిగాని కూతురికి అడ్డం వెళ్లాలనికాని ఎవరూ ప్రయత్నించటం లేదు.

ఈ దృశ్యం వాసంతికి కళ్లపడ్డది. ఆమె తనబండిని ఆపుదలచేసి కుమ్మరి వాణ్ణి పిలిపించి, "నీకు బుద్ధిలేదురా, పశువా? ఎందుకాపిల్ల నట్లా చంపేస్తున్నావు?" అని అడిగింది.

"నాదేం డమ్మా, ఈ లంజతొత్తుది పెళ్లీ పెటాకులూ లేకుండానే కడుపు చేసుకున్నది గదా, నాపరువేం కావలి?"

వాసంతికి నోటమాటరాలేదు. ఆమెహృదయం భరించరాని విషాదంతో నిండిపోయింది. ఆమె కోటకు చేరగానే ఆవిషాదం గమనించాడు రాజు.

"ఏం జరిగింది? అంత దిగులుగా ఉన్నావేం ?"

"మొగుడు లేకుండా పిల్లలను కన్నందుకు మానాన్న నన్ను వీథిలో కీడ్చితన్నితే నా కెట్లాఉంటుందో నేనింతకు ముందే తెలుసుకున్నాను."

వివరాలన్నీ తెలుసుకుని రాజు మండిపోయినాడు. ప్రజలు మూఢులుగా ఉండటానికి అతనికేమీ అభ్యంతరం లేదుకాని ఆమూఢత్వం తన సుఖానికి అంతరాయం కలిగించటం ఆస్వార్థపరుడికి దుర్భరమయింది.

"పెళ్లిళ్లు రద్దుచేసి వెయ్యమని రేపుచాటించండి. ఇక ముందు పెళ్లి అనేది జరగరాదు. ఇష్టం ఉన్న స్త్రీ పురుషులు ఒకచోట ఉండవచ్చును. స్త్రీ పురుషులకు ఒకరి మీద

ఒకరికి ఏఅధికారమూ లేదు. ఏ స్త్రీ కన్నపిల్లలు ఆమెపిల్లలే. ఇప్పటి వరకూ ఇది ధర్మంకింద పరిగణించబడటం లేదల్లే ఉంది. నారాజ్యంలో తల్లులు తమపిల్లలను రహస్యంగా హత్య చెయ్యవలసిన స్థితిలోనూ గర్భస్రావాలు చెయ్యవలిసిన స్థితిలోనూ ఉంటున్నారని తెలిసింది. ఇకముందు అటు వంటి ఆవశ్యకత లేదు."

"వివాహాలు రద్దుచెయ్యడం సాధ్యమా, ప్రభూ?"

"ఎందుకల కాదూ?"

"ఎవరు ఎవరి పిల్లలో ఎట్లా తెలియటం?"

"వివాహాలయితే తెలుస్తున్నదా? మీతండ్రి ఎవరో మీకు తెలుసునా? నాతండ్రి ఎవరో నేనెరగను. పిల్లలంతా తల్లుల సంతానం. వివాహమంటూ ఉన్నంత కాలమూ ఆరహస్యం ఎవరికీ తెలిసేటట్టు కనిపించదు. ఇకముందు బాగా తెలుస్తుంది. దయచేసి నేనుచెప్పినప్రకారం శాసనం చెయ్యండి!"

మంత్రి మారు మాట్లాడలేదు. కాలానికేదో తిప్పలు వచ్చినవని ఆయనకు తోచింది. కొత్తశాసనం విన్నతరవాత ప్రజలకుకూడా అట్లాగే తోచింది.

ఈశాసనం అమలులోకి రాగానే దేశం అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోయింది. ఈశాసనాన్నిఆధారం చేసుకుని కొందరు స్త్రీలు సాహసించి తమ భర్తల ఎదటనే పరపురుషుల స్నేహం ప్రారంభించారు. అది సహించలేని ఇద్దరుముగ్గురు భర్తలు భార్యలను హత్యచేసేశారు.

ఈ విషయం మంత్రిగారు రాజుతో చెబితే రాజు

"నాకేమిటి? హత్యలు జరగనీ. ఎవరిమూఢత్వానికి వారు ఆమాత్రం నష్టమైనా పొందకుండా ఎట్లా? నాశాసనం తిరగదు," అన్నాడు.

పూర్వపు భర్తల అసూయకన్నకూడా తీవ్రసమస్య మరొకటి దేశంలో బయలుదేరింది. అది స్త్రీయొక్క ఆర్థిక సమస్య. పితృదేవతలకు ఊర్ధ్వలోకాలిచ్చే మిషమీద జరుగుతున్న వివాహాలు స్త్రీయొక్క ఆర్థికసమస్యను పరిష్కారంచేస్తూవచ్చినై. ఇప్పుడు స్త్రీలూ పిల్లలూ ఎండిన చెరువులో జలచరాలల్లే బయటపడిపోయినారు. వేశ్యావృత్తిచేసి మగవాళ్ళధనాన్ని సంపాదించటంతప్ప వారికిప్పుడు మార్గాంతరంలేదు. ఇందులో అందరికీ సమానమైన ప్రావీణ్యత లేకపోవటంచేత ఎక్కువమంది స్త్రీలకు జీవితం దుర్భరమయింది. పిల్లలు అందరికీ బరువైనారు. స్త్రీల ఆత్మహత్యలూ, శిశుహత్యలూ, భ్రూణహత్యలూ జాస్తిఅయినై. వివాహం తీసేసి రాజు లోకానికి ఏబాధ తొలిగించుదామనుకున్నాడో ఆబాధ పదింతలయింది.

ఇదంతా మంత్రిగారు మొరపెట్టుకుంటే రాజు వినిపించుకోలేదు; మామూలుప్రకారం "అదంతా నాకేమిటి?" అన్నాడు.

సంఘం ఎటువంటి శాసనానికైనా అలవాటు పడుతుంది. కొద్దికాలంలో వివాహం ఎరగని సంఘం ఒకటి దేశంలో వేళ్ళుపాకింది. స్త్రీలు పూర్వం పాతివ్రత్యం అభ్యసించినట్లు ఇప్పుడు శృంగారం అభ్యసించారు. ఏ ఆడ

దాన్ని కదిలించినా రసికత్వంలో ఆరితేరినదే. ఆస్తులన్నీ క్రమంగా ఆడవాళ్ళకు సంక్రమించినై. మంత్రిగారు దూరం ఆలోచించలేదుగాని ఇల్లూజరగకుండా ఉండటం అసంభవం. భార్యాబిడ్డలులేక రెక్కలమీద జీవించగల మగవాడు ఆస్తికోరడు, ధనం నిలవచెయ్యటానికి ప్రయత్నించడు. అతనికి అన్నింటికన్నా ముఖ్యంగా కావలసింది స్త్రీ. వెనకటిరోజుల్లో ఎంత ఆస్తిపరుడైనా తన భార్యవల్ల ఎంతసుఖముంటే అంతకే నోచుకునేవాడు. ఇప్పుడు అట్లాకాదు. డబ్బుపెట్టినకొద్దీ ఎంతసుఖమైనాఉంది. ఆడబ్బుకుమరొకప్రయోజనంలేదుకూడానూ. చాలాత్వరలోనే మగవాళ్ళ ఆస్తులన్నీ ఆడవాళ్ళపరంఅయినై. అందువల్ల మగవాళ్ళకు కలిగిన నష్టం ఏమీలేకపోగా ఆడవాళ్ళ ఆర్థికసమస్య పరిష్కారం అయింది. వెనకటిరోజుల్లో ఆస్తిపరుడు తన ఆస్తిలో వేశ్యకు ఒక భాగంఇచ్చినా పెద్ద తప్పుగా గణించబడేది. ఎందుచేతనంటే ఆఆస్తి అతని పిల్లలు తరతరాలా అనుభవించవలసినది. ఆ ఆస్తి కొంతపోగొట్టి ముందురాబోయే తరాల వారందరికీ ద్రోహంచేసిన వాడైనాడు; వేశ్యతో సంపర్కం పెట్టుకుని భార్యకు ద్రోహం చేసినవాడైనాడు.

సాంఘికమైన ద్రోహానికి అవకాశం తగ్గటంవల్లా ఆస్తీ సంపాదనా కూడా ఒకరికే (మగవాళ్ళకే) ఉండక పోవటంవల్లా వెనకటికన్న ఇప్పుడే సంఘం బాగుందని చాలామంది బుద్ధిమంతులు అభిప్రాయపడారు.

౬

రాజుగారికి నడివయస్సులో ఒక విచిత్రమైన సౌఖ్య దాహం పుట్టుకొచ్చింది. ఆయనకు జీవితంలో చింత తక్కువై సుఖాలు ఎక్కువవుతున్న కొద్దీ ఈ దాహం జాస్తి అవుతున్నట్టు కనిపించింది.

తను బయటికి పోతే అంతమంది దరిద్రులూ రోగులూ ఎందుకు కనిపిస్తారూ? వీధులు అంత అసహ్యాకరంగా ఎందుకుండాలీ? మురుగూ దుర్గంధమూ దేనికీ? తను వెళ్లినచోటనల్లా పోట్లాటలో ఏడుపులో ఎందుకు విని పించాలీ?

"ఇదంతా నేను సహించను. దీనికంతకూ ఏదైనా ఏర్పాటు చేయించాలి. నేను పరిశుభ్రంగా ఉండటం ఎంత అవసరమో నాకు పరిశుభ్రమైనవాళ్లు కనిపించటం కూడా అంత అవసరంగా కనిపిస్తున్నది!" అన్నాడు రాజు ముసలి మంత్రితో.

"లోకంలో ఉన్న పాపాన్ని మనం ఎట్లా తీసివెయ్య గలం, ప్రభూ?" అన్నాడు మంత్రి.

"మీ అసమర్థత నాకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తున్నది. ఈ గుడ్డివాళ్ళూ, కుంటివాళ్లూ, కుష్టువాళ్లూ, తిండికీ గుడ్డకూ లేనివాళ్ళూ వీధుల్లో కనపడకుండా శాసనం చెయ్యండి; లేకపోతే వాళ్ళను పట్టుకుని ఉరితీయించెయ్యండి! ఏదో ఒకటి చెయ్యండి వెంటనే! ఇళ్ళ ముందరి భాగాలు శుభ్రంగా అట్టేపెట్టుకోని వాళ్ళను ఖైదు చెయ్యండి.

మురికి ప్రదేశాలన్నీ శుభ్రం చేయించండి. ఎవరూ బిగ్గరిగా పోట్లాడ కూడదనీ బిగ్గరిగా ఏడవకూడదనీ శాసనం చేసి అందుకుగాను ఉద్యోగస్థులను ఏర్పాటు చెయ్యండి. ఎవ్వడైనా తనపని సరిగా చెయ్యకపోయినట్లయితే తలతీయించేస్తాను. పనిసరిగా జరుగుతున్నదో లేదో నేను స్వయంగా రాజ్యమంతటా తిరిగి విచారిస్తాను."

ముసలి మంత్రికి గుండె దడదడలాడింది. ఈ రాజుతో ఆయన ఇరవై సంవత్సరాలనించీ ఎట్లాగో నెగ్గుకొస్తున్నాడు. కాని రాజు మరుక్షణంలో ఏమి ఆజ్ఞాపిస్తాడో ఆయన కీనాటికీ తెలియదు.

"చిత్తం, క్రమంగా మీరు చెప్పిన ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తాను."

"వారం రోజులు గడువిచ్చాను!" అన్నాడు రాజు.

సరిగా మళ్ళీవచ్చే ఆవారం నాటికే రాజు వాసంతికా దేవినీ పిల్లలనూ వెంటపెట్టుకుని రాజ్యమంతా తిరిగి రావటానికి బయలుదేరాడు.

రాజనగరు యావత్తూ చిన్నస్వర్గంగా తయారైఉంది. రాజు సంతోషించాడు. కాని ఇతర పల్లెలూ ప్రదేశాలూ చూసేటప్పటికి ఆయన ఆగ్రహం పట్టలేక పోయినాడు. కొత్తగా నియమించబడిన ఉద్యోగస్థులు చెమట ఓడ్చి పనిచెయ్యటమే కనపడ్డది కాని ఫలితాలు లేవు.

ఒకచోట ఒకఇంటిముందర ఇద్దరు రోగులను రాజభటులు వీధిలోకి ఈడ్చికొరడాలతో చావగొట్టుతున్నారు. వాసంతికాదేవి ఆదృశ్యం చూడలేకపోయింది.

రాజు బండి ఆపి దిగి భటులను సమీపించి, "ఎవర్రా

మీారు? ఏంచేస్తున్నారు?" అని గర్జించాడు.

"చూడండి, మహాప్రభో! వీళ్ళు రోగగ్రస్తులు, వీథుల వెంట తిరిగి అడుక్కుతింటున్నారు"

"అయితే?"

"న్యాయప్రకారం వీళ్ళని ఉరితియ్యాలి. అంతవనిదేని కని భయాన చెప్పిచూస్తున్నాం."

"వాళ్ళని దయతో ఉరితియ్యటం కన్న నిర్దయగా కొరడా దెబ్బలు కొట్టటం మీాబుద్ధికి ఘనంగా తోచిందా? నాశాసనం ఇట్లా పాలిస్తున్నారా, పశువుల్లారా?"

రాజు దండితుల వంక తిరిగి, "మీారు రోగం ఎందుకు నయంచేసుకోరాదూ?" అని అడిగాడు.

"ఆగర్భదరిద్రులం మాకెవరు మందిస్తారు, తండ్రీ? నలుగుర్ని అడుక్కోకపోతే మేమెట్లా జీవించగలం?" అని వాళ్లు సమాధానం చెప్పారు.

రాజు తన రాజ్యంలో ఉన్నదారిద్ర్యం చూస్తూ వస్తున్నాడు. ఆయన ఇప్పుడు అకస్మాత్తుగా తన రాజ్యపర్యటనం కట్టిపెట్టి తన నగరానికి వచ్చేసి మంత్రిగారిని పిలిపించాడు.

మంత్రిగారు వచ్చి "ఏమిటి సెలవు?" అన్నాడు.

"నారాజ్యంలో ఇంత దారిద్ర్యం ఎందుకున్నది? అందరికి సరిపడా ధాన్యమూ, గుడ్డలూ లేవా?"

"ఉండకేం, ప్రభూ ? అందరికీ డబ్బు లేదు."

"ఎందుకు లేదు ? "

"డబ్బు సంపాదించటం అందరికీ సాధ్యమవుతుందా ?

పని చెయ్యని సోమరు లెంతమంది లేరు ?"

"నేను పని చెయ్యని సోమరిని కానా ? నాకు దారిద్ర్యం లేదేం? అయినా డబ్బున్న వాళ్ళెవరూ పని చెయ్యగా నేను చూడలేదు. రోజల్లా కష్టపడి పనిచేసేవాడిదగ్గర డబ్బు కన్పట్టూ కనిపించటమూ లేదు. అసలు డబ్బనేది లేకపోతే ఏమిటి నష్టం ? "

"ఏదైనా కావాలంటే ఎట్లా కొనుక్కుంటారు ? "

"కొనుక్కో లేకపోతే ఊరికే తీసుకుంటారు."

"ఎవరిస్తారు, ప్రభూ ? "

"ఒకరిచ్చే దేమిటి ? చెరువులో నీళ్ళు ఎవరిస్తున్నారు ? అందులో నీరు కావలిసినంతే నువ్వు లాగుతున్నావు. ధాన్యమైనా అంతే. మనకక్కర్లేని ధాన్యం మరొకరికి ఇవ్వక ఏంచేస్తాం ? డబ్బుకు ప్రచారం లేకుండా శాసనం చేయించండి ! "

"అన్నీ ఊరికే వచ్చేటట్టయితే ఎవరైనా పనిచేస్తారా ?"

"ఎవరూ పని చెయ్యకపోతే ఏదీ రాదు. నేను చెప్పిన ప్రకారం శాసనం చేయించండి."

౭

డబ్బుకు విలవ లేదనీ క్రయవిక్రయాలు జరగరాదనీ చాటింపు జరగగానే దేశం అల్లకల్లోలమైపోయింది. ఈ వార్త బీదలకూ భాగ్యవంతులకూకూడా ఆదుర్దా కలిగించింది. "సిరిసంపదలన్నీ ధనికుల కేడున్నై. క్రయవిక్రయాలు

లేకపోయినా వారికి నష్టం లేదు, మన పనిమున్నా అయింది" అనుకున్నారు బీదలు. "మనదబ్బంతా విలవలేనిదైపోతేమన మెందుకూరొరగాం" అని దిగులుపడ్డారు భాగ్యవంతులు.

పెద్దలంతా రాజుగారి ఈశాసనంమీాద ఉద్రేక పూరితమైన చర్చలు చేసారు. "రాజుగారికి మతిచెడి పోయింది!" అని వారంతా ఏకగ్రీవంగా ధృవపరిచారు.

దరిద్రులు తండోపతండాలుగా వచ్చి రాజభవనంచుట్టు ముట్టి "మాగతిఏమిటి, ప్రభూ ?" అని గోలపెట్టారు.

"మీారు దేనికీ ఇక బాధపడవద్దు. నేను కొందరు ఉద్యోగస్థులను నియమిస్తున్నాను. మీారు పండించే ధాన్య మూ తయారుచేసే వస్తువులూ అన్నీ తెచ్చి వారికి వప్పచెప్పి వారినడిగి మీాకు కావలిసినవస్తువులు పుచ్చుకోండి. అవసర మైన సహాయంపొందండి. మీాకేమేంపనులు చాతనవునో మీాపేర్లేమిటో అదంతా నాఉద్యోగస్థులకువచ్చి చెప్పి కోండి. మీారడిగినవన్నీ వాళ్లు చేస్తారు," అనిరాజు సమా ధానం చెప్పాడు.

అప్పటికీ ప్రజలకు తృప్తి కలగలేదు. రాజుగారి అభి ప్రాయం అందరికీ అర్థంకాలేదు. కాని రాజుగారి యందు విశ్వాసం ఉంచి వాళ్ళు తమతమ పనులమీాద వెళ్ళి పోయినారు.

ఈకొత్తయేర్పాటుతో దేశం బాగుపడుతుందని ఒక అభిప్రాయమూ, ఇదంతా విలయానికే వచ్చిందనే మరొక అభిప్రాయమూ తీవ్రంగా ప్రచారం అవుతున్నై.

ఈలోపల రాజనియోగులు తలా ఒక పల్లె పంచుకుని

వృత్తులవారీగా మనుష్యులపేర్లూ వారి శక్తిసామర్థ్యాలూ జాబితాలు తయారుచేస్తున్నారు.

ఊరూరా ఖజానాలు తయారవుతున్నై. ఏవూరిలో తయారయేసంపద ఆవూరిఖజానాకు చేరుతుంది. ధాన్యమూ, బట్టలూ, చెప్పులూ, చెంబులూ, కొయ్యసామగ్రి మొదలైన రకరకాల వస్తువులన్నీ జాబితా వెయ్యటం ఖజానా దారు పని. ఊళ్లో వాళ్ళంతా ఖజానాకు వచ్చి తమకు కావలిసిన వస్తువులు ఖజానాదారు నడిగి తీసుకు పోవాలి. ఏవదార్థం గానీ సమృద్ధిగా ఉన్నప్పుడు ఆవృత్తివారు శెలవుతీసుకుని విశ్రాంతి తీసుకోవచ్చును, లేదా ఇష్టమైతే ఇతర పనులు చేసేవారికి సహాయం చెయ్యవచ్చును. వారానికొకసారి ప్రతి ఖజానా తాలూకు జమాఖర్చులూ రాజనగరం వెళ్లాలి. ఒక ఖజానానించి మరొక ఖజానాకు వస్తువులను మార్చవలిసిన అవసరం ఉన్నప్పుడు రాజనగరం నించి ఆర్డరు వస్తుంది.

ఇళ్ళుకట్టేవాళ్ళూ వైద్యులూ మొదలైనవాళ్ళు ఇల్లిల్లూ తిరిగి ఎవరెవరికి ఏమేమి కావాలో కనుక్కుంటూన్నారు.

తాత్కాలికంగా సంఘంలో కలిగిన తారు మారు చూసి కొందరు తలలు వంకించారు. ఏ చీకూ చింతా లేకుండా ఇంట్లో కూర్చుని హాయిగా కాలం గడిపిన పెద్దలు ఖజానాదారు—మామూలు ఉద్యోగస్థుడు—దగ్గిరికివెళ్లి "దేహి" అని అడిగవలసివచ్చింది! "దేహి" అని అడిగినా చేతులో ఎర్రవగానీ పడని అసంఖ్యాకుల సంగతి ఎవరూ విచారించ లేదు.

"సున్నం కొడుతున్న ఇల్లు. తొందర పడకండి కాస్త ఓపిక పట్టండి!" అన్నారు కొందరు బుద్ధిమంతులు.

కాల్రకమాన సంఘంలో మళ్లీ కుదురుబాటు కలిగింది. దేశంలో దరిద్రం లేకుండా పోయింది. మంత్రి చాలా పొరపాటు పడ్డాడు. తమకోసం తాము పాటుపడినప్పటి కన్న సంఘంకోసం జనం మరింత ఎక్కువగానూ బాగానూ పాటుపడగలిగారు. దరిద్రుడు పూర్వం చెయ్యవలిసి వచ్చే చాకిరికి అంతూ పొంతూ ఉండేదికాదు. ఇప్పుడు సంఘం చాకిరి చాలా పరిమిత మయింది. అన్నిరకాలవాళ్లకూ బోలెడంత విరామమూ విశ్రాంతీ దొరకింది. వెనకటి ఆర్థిక పరిస్థితుల్లో సంఘానికి ఎందుకూ పనికిరానట్టు కనపడిన వ్యక్తులు అనేక మంది ఈ ఏర్పాటువల్ల సంఘానికి చాలా ఉపయోగపడగలవా రయినారు. డబ్బు మాయం కాగానే మనుష్యుల్లో గుప్తంగా ఉన్నశక్తి యావత్తూ ఒక్కసారిగా బయటికి వచ్చినట్టయింది.

సోమరి తనానికి రాజుగారు శిక్ష ఏమీ విధించలేదు. కాని సోమరితనంసంపూర్ణంగా అడుగంటింది. దేశసంపదను అభివృద్ధి చేసే ప్రయత్నం ప్రతివాడి స్వంతపనీ అయింది. అందులో అడుగున చిక్కినవాడు సంఘంలో అడుగున చిక్కినవాడయినాడు. సంఘంలో డబ్బు సంపాదించటమే ప్రతివాడికీ స్వంతపని అయినంత కాలమూ అందులో వెనక పడినవాడు సంఘంలో వెనకపడినట్టే.

డబ్బు సంపాదించడం మానవుడి ఆశయం అయినంత కాలమూ కుయుక్తులకూ, లంజరికానికీ, చోరత్వానికీ,

సమస్త పాపాలకూ అవకాశం ఉండింది. కాని సంపద కుయుక్తులతోనూ, లంజరికంతోను, చౌర్యంతోను పెంపొం దేది కాదు. ఇందువల్ల కొంత సత్కర్మ కూడా నశించింది. దాతృత్వమూ, తక్కువ వాళ్ళయందు సమభావమూ వాత్స ల్యమూ మొదలైనవి నశించినై. కాని ఈ పుణ్యాలన్నీ మనిషి అహంకారాన్ని తృప్తిపరిచేవే కాని నిజమైన పుణ్యాలు కావనే అభిప్రాయం బుద్ధిమంతులలో మొదటి నించీ ఉంటూనే ఉండింది. తనది ఉత్తమకులమని ఒప్పు కుంటే తక్కువ కులం వాళ్ళయందు సమయోచితంగా దాక్షిణ్యం చూపటానికి చాలామందికి అభ్యంతరం ఉండదు!

దారిద్ర్యం తొలగగానే జనం యొక్క ఆయురారో గ్యాలు జాస్తి అయినై. దారిద్ర్యం వ్యక్తికి సంబంధించినది కాదు, సంఘానికే సంబంధించినది. సమస్త అజ్ఞానమూ రోగాలూ దారిద్ర్యం మూలంగానే కలుగుతై. ప్రభుత్వం దారిద్ర్య సమస్యను పరిష్కరించుకునే బాధ్యత వ్యక్తు లకు వదిలి రోగాలనూ అజ్ఞానాన్నీ కట్టుబాటులో ఉంచ టానికి చేసే ప్రయత్నాలు హాస్యాస్పదంగా ఉంటై.

౮

తేజస్వి వృద్ధుడైపోయినాడు. కాని ఆయన హృదయం ఇంకా యవ్వనంలోవుంది. ఆయన స్వార్థబుద్ధి సంపూర్ణంగా తృప్తిపడింది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా ఆయనకు స్వర్గమూ, దేవ

తలూ కనిపిస్తూఉంటారు. ఆయనకు ఏకారణంవల్లగానీ ఎటువంటి బాధా లేదు.

మంత్రిగారి మరణానంతరం ఆయన మళ్ళా మంత్రిని పెట్టుకోలేదు. ఆయనకు మంత్రిగారి అవసరం కనిపించలేదు. ఆయన స్వయంగా శాసనంకూడా చెయ్యటంలేదు: సంఘానికి ఏమికావాలో సంఘం ఎరుగుననే మిషమీద శాసనం ప్రజలచేతిలో పెట్టేశాడు. ఆస్థానానికి ఎవరైనా రావచ్చును, ఏవిషయమైనా చర్చించవచ్చును. బుద్ధిమంతులందరూ కలిసి సంఘంచాకిరి తేలిక కావటానికి ఎటువంటి ఏర్పాట్లయినా చెయ్యవచ్చును. తను మాత్రం నామమాత్రంగా సింహాసనంలో కూర్చుని తీర్మానాలకు తన ముద్ర వేశాడు.

"మానాన్నగారి హయాంలో మంత్రిగారు చాలా సమర్థుడని చెప్పుకునేవారు. నేను అధికారం పుచ్చుకున్న తరవాత నాచేతిమీదిగా చేసిన శాసనాల్లో ఒక్కదానికి కూడా ఆయన సమ్మతించినట్లు నాకు జ్ఞాపకంలేదు. నేను అనుభవంమీద తెలుసుకున్నాను—తప్పుడు పరిపాలన చెయ్యటానికి చాలాయుక్తి తెలివి తేటలూ కావాలి. న్యాయమైన పరిపాలన చెయ్యవలసివచ్చేటప్పటికి మంత్రిగారికి నాకూ మీకూ ఉన్నంత సామర్థ్యం లేదని తేలిపోయింది" అన్నాడు రాజుగారు ఒకనాడు సభలో.

ప్రజల క్షేమానికి నిస్వార్థంగా పాటుపడినందుకు ఎవరో రాజుగారిని అభినందించారు.

తేజస్వి నవ్వుతూ తల అడ్డంగా తిప్పాడు.

"ఆ రెండూ అబద్ధాలే. నేను ప్రజలక్షేమమూ కోర లేదు, నిస్వార్థంగానూ పాటుపడలేదు. మొదటినించీ నా సుఖమే నేను చూసుకున్నాను. నాసుఖంతో యితరులసుఖం కూడా ముడిపడి ఉందనేసంగతి నాకు చాలాకాలం తెలియదు. నాకాసంగతి ఒక స్త్రీద్వారా తెలిసివచ్చింది. ఆమె సంపూర్ణంగా ఆనందించకపోతే నాఆనందం పరిపూర్ణంకాదనీ, ప్రపంచపరిస్థితులు మారితేగాని ఆమె ఆనందం పరిపూర్ణంకాదనీ నాకు తెలిసిరాగానే నేను ప్రపంచాన్ని మార్చటానికి పూనుకున్నాను. దైవం అనుకూలించాడు.

"కష్టా కాకుండా నాకు పరిపాలించటంలో అభిలాషఉండి న్యాయంగా పరిపాలించి ప్రజలక్షేమంకోసం పాటు పడసాగ నట్టయితే మాతండ్రిగారి మోస్తరుగానే నామటుకు నేను మంచిపేరు తెచ్చుకుని దాటిపోయిఉందును. ప్రజల కష్టసుఖాలు మామూలుగానే ఉండేవి. మాతండ్రిగారి పరిపాలనలో బాగుపడ్డ కొద్దిమందీ ఆయనది రామరాజ్యమని వదంతి పుట్టించారు.

"ఇంకొక రహస్య విషయం చెబుతాను. నేను చిన్నతనంలో మాతండ్రిగారిని జాగ్రత్తగా గమనించే వాణ్ణి ఆయిన జీవితంలో ఏమీసుఖపడలేదు. ఆయిన ఒక్కొక్కసారి రోజుల తరబడి దిగులుగా ఉండటం నేనెరుగుదును. మొదటినించీ ఆయనకు అంతరాత్మతో హోరాహోరి యుద్ధమే. లోపల ఒకటీ బయటికొకటీ—ఆయన జీవితం అట్లాగే వెళ్ళిపోయింది. ఆయనకు నిజంగా ప్రజల గొడవ

ఎప్పుడూ పట్టలేదు. అన్యాయం చెయ్యటానికి న్యాయ మార్గాలు అన్వేషించటంలో ఆయన తల పగిలి పోయ్యేది. తనది న్యాయపరిపాలన అనిపించుకోవటానికి ఆయన కెందుకో అంత ఆదుర్దా!

"ఆయనను చూసి నేను మంచి పాఠం నేర్చుకున్నాను. నాఅంతరాత్మతో నేనెన్నడూ కలహం పెట్టుకోలేదు. ప్రజలంటేనూ న్యాయమంటేనూ, పరిపాలన అంటేనూ నాకు క్రమంగా విముఖత్వం ఏర్పడ్డది. నాసుఖంలో తప్ప నాకు మరిదేనిలోనూ నమ్మకం కుదరకపోయింది ఏదో విధంగా నాసుఖం నేను చూసుకోగలిగాను. నాజీవితం వృధాపోలేదు," అన్నాడు రాజుగారు.

సభ్యులంతా ఆమాటకు ఆమోదం తెలియజేశారు.

స్వార్థం గురించి

చాలా సామాన్య విషయాలను గురించికూడా మనకు దురభిప్రాయాలుంటవనేది నిర్వివాదాంశం. వాటిని బుద్ధిమంతుడు ఒక్కక్షణంలో సంస్కరించుకోవచ్చును. కాని అవి ఒకొక్కొక్కప్పుడు శతాబ్దాల తరబడి సంస్కారం లేకుండా సర్వజనామోదం పొందుతూ ఉంటై.

మరొకరిలో తప్పులు వెతికేకాంక్ష అవిద్యవల్ల కలుగుతుంది. వ్యక్తులూ సంఘాలూ పరస్పర దూషణలో ఆత్మశక్తిని వ్యయంచేసుకుంటై. తండ్రి కొడుకునూ, అన్న తమ్ముణ్ణి బ్రాహ్మణులు శూద్రులనూ, బీదలు భాగ్యవంతులనూ, స్త్రీలు పురుషులనూ, లేక రెండోవారు మొదటివారినీ ఏదో ఒకవిధమైన దూషణకు గురిచెయ్యచూస్తూ ఉంటారు. కాస్త జాగ్రత్తగా పరిశీలించి నట్టయితే ఏ నేరాన్నికూడా సంపూర్ణంగా ఒకవ్యక్తి మీదగాని ఒక సంఘం మీదగాని ఆరోపించగలగట మనేది అసంభవం. కొడుకును తప్పుపట్టే తల్లిదండ్రులు ఆ కొడుకులో తమ ఇద్దరిలోనూ తమ, పూర్వులలోనూ లేని గుణాలు లేవని విచారించరు. దొంగతనం చేసినందుకు కారాగృహ శిక్ష విధించే న్యాయ చట్టం దొంగయొక్క దారిద్ర్యాన్ని లెక్కచెయ్యదు, దాన్ని సంస్కరించదూను.

ఇటువంటి నేరారోపణ తప్పని కూడా నాఅభిప్రాయం కాదు. అది కారణాంతరాలవల్ల తప్పని సరే కావచ్చును. కాని అటువంటి నేరారోపణచేసేవాళ్లు తాము చేస్తున్నది

శాస్త్రీయమైనపని కాదని తెలుసుకుంటే, ఆనేరారోపణకు ఉద్రేకం జత చెయ్యకుండా ఉంటే, జీవితం ఇంత దుఃఖ భాజనంగా ఉండదు.

అటువంటి అర్థంలేని ఆవేశం హింసద్వారా బయట పడుతుంది. తండ్రి కొడుకునూ, భర్త భార్యనూ, న్యాయాధి. కారి ముద్దాయినీ, హింసిస్తారు. హింసకు ప్రతిక్రియ లేదు. హింసించేబుద్ధి నేరారోపణ వెంట గుప్తంగా ఉంటుంది.

మనం చప్పున ఇతరులలో చూసి సహించలేనిది స్వార్థం. దాన్ని తప్పుపడితే ఎవరూ మనని తప్పుపట్టరు. స్వార్థం చాలా హేయమైనదిగా గణించబడినట్టే స్వార్థత్యాగం చాలా ఘనమైనదిగా గణించబడుతున్నది.

కాని నాబుద్ధికి స్వార్థం దానికది హేయమైనదిగా కనిపించదు. ఉత్తమ సంస్కారం వల్ల పోగొట్ట దగిన గుణాలను మాత్రమే సరిసించవచ్చుననీ, వాటిని వది లించుకోవటానికి అటువంటి సంస్కారమే తప్ప వేరే మార్గంలేదనీ నేనభిప్రాయపడు తున్నాను. నాకు సంస్కారంలో ఉన్న విశ్వాసం శాసనాల యందూ శిక్షల యందూ లేదు. మానవ జీవితానికి శాసనమూ, శిక్షా స్వాతంత్ర్యం లేకుండా చేస్తున్నై. నేను స్వాతంత్ర్యప్రియుణ్ణి. మానవజీవితాన్నీ మనస్సునూ సరియైనవిధంగా సంస్కరిస్తే ఆదర్శప్రాయమైన సంఘం తయారవుతుందనీ, మానవుడు పరిపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యానికి అర్హుడవుతాడనీ, అటువంటి సంఘంలో పరిపాలన మానవసేవారూపంలో ఉంటుందనీ, శాసనరూపంలో ఉండదనీ, నాదృఢనమ్మకం.

సంస్కారంవల్ల కామక్రోధాదులను జయించినట్టు స్వార్థాన్ని జయించటం అసంభవం. మనకళ్ళతో చూసేదే మనకు కనిపించి, మన నోట్లో పెట్టుకున్న దాని రుచే మనకు తెలిసి, మన కష్టసుఖాలే మనకు అనుభవం అయి, మనకు వ్యక్తిత్వం వదలనంతకాలమూ మనము స్వార్థపరులమే. ఇంకొకరి అనుభవంతో సానుభూతి పొందగలగటం మన స్వార్థం నశించటం కాదు; మన వ్యక్తిత్వమూ, దాని వెంట మన స్వార్థమూ విస్తరించటం అవుతుంది. సంఘం కోసమో ప్రేమకోసమో ఉద్రేకం లేకుండా ఆత్మార్పణ చేసుకోగలవాడిస్వార్థం పరిపూర్ణత్వం పొందిందనుకోవాలి.

వ్యక్తియొక్క ప్రయత్నమంతా మనసు సుఖపెట్టటమే. ఇంద్రియాలను తృప్తిచెయ్యటమనేది అర్థంలేని మాట; ఇంద్రియాలద్వారా మనసుసుఖపడలేకపోతే ఇంద్రియాలు ప్రత్యేకించి సుఖంకోరవు. సుఖదుఃఖాలేమిటో ఇంద్రియాలకు తెలియవు. శరీరం తనకు కావలసిన ఆహారాన్ని ఏవిధంగా సంగ్రహిస్తుందో తెలుసుకోవటం ఎంతకష్టమో మనస్సు తనసుఖాన్ని ఎటువంటి అనుభవంద్వారా పొందగలుగుతుందో తెలుసుకోవడం అంతకంటెకూడా కష్టం. ప్రేమకోసం ఆత్మత్యాగం చేసి అపారమైన ఆనందం పొందగల వాళ్ళు ఉన్నట్టే కనిపిస్తుంది.

కాని పులినిచూసి నక్క వాతలుపెట్టుకుంటే పుండవుతుంది. మనసు సంతోషం పొందకుండా చేసే ప్రతి చిన్న త్యాగమూ పశ్చాత్తాపానికీ మానసిక రుగ్మతకూ కారణభూతమవుతుంది. అటువంటి త్యాగాన్ని ఎవరూ చెయ్య

రాదు, హర్షించరాదు. వ్యక్తులు స్వార్థంలేని త్యాగం చేస్తూ ఉండటం సంఘానికి మంచిదికాదు. ఆవిషయం మన భార్యలద్వారా మనము తెలుసుకోనవలసినకాలం ఆసన్న మవుతున్నది. వారిచేత మనంస్వార్థరహితం—మానసికంగా ప్రతిఫలం లేనిది—అయిన త్యాగం చేయిస్తున్నాం. దానికి మనకు కలిగిన ఫలితం ఏమంటే ప్రేమలేని జీవితం.

స్వార్థం కుసంస్కారం వల్ల వికటిస్తుంది. అటువం టప్పుడు స్వార్థంలో అవలక్షణాలు కలుగుతై. అసూయా, అధికారవాంఛా, అపాయకరమైన ఆవేశమూ అటువంటి అవలక్షణాలే.

ఇవ్వాళ మనలో ఉన్న ఆర్థికచట్టం అటువంటి రుగ్మత కలిగించింది స్వార్థానికి. మనలో ధనికులేకాక దరిద్రులు కూడా ఆ అవలక్షణాలు ప్రకటించుతున్నారు. వస్తువులను ఉపయోగించుకోవటమూ, సంపదను అవసరమైనంత వరకూ ఖర్చు చెయ్యటమూ స్వార్థంఅనిపించుకుంటుంది; కాని వస్తువులను స్వంతంచేసుకోవటమూ, మనకు ఉప యోగం లేనప్పుడుకూడా వాటిని మన హక్కులోనే ఉంచుకుని వాటివల్ల అవసరం ఉన్నవారికి అందనివ్వక పోవటమూ స్వార్థం కాదు—దాని తాలూకు అవలక్షణం. వస్తువులనుస్వంతంచేసుకోవాలనే ప్రయత్నం అందరిలోనూ సమానంగా ఉండటమేగాక అదిలేనివాడు క్షణంలో అడు గంటి పోతున్నాడు.

వస్తువులను స్వంతం చేసుకోవటం న్యాయమైనంత కాలమూ "నేను నిస్వార్థంగా జీవిస్తున్నాను!" అని

ఎవడూ చెప్పలేదు, (ఇక్కడ స్వార్థమనేది చెడుఅర్థంలో ఉపయోగించాను.) స్వార్థంయొక్క అవలక్షణాలను వ్యక్తులు జయించలేరని వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. జాతియావత్తూ ఒకటిఅయితేగాని స్వార్థంయొక్క అవలక్షణాలు నశించవు. — సరిఅయిన సామ్యవాదం ఇందుకు తోడ్పడుతుందనుకోవటానికి సందేహం ఏమీ లేదు. కేవలమూ పెట్టుబడిదార్లను హత్యచేసి సాధించే సామ్యఫలితాలలోనూ, ధనికుల అవగుణాలను అటువంటి అవగుణాలతోనే ప్రతిఘటించే సామ్యవాదంలోనూ నాకు విశేషం నమ్మకం లేదు. ఒక జాతివారు దుర్వినియోగపరుస్తున్న హక్కులను అన్ని జాతులవారూ పంచుకుని దుర్వినియోగపరచటం ప్రారంభిస్తే ప్రపంచం బాగుపడుతుందని నాకు విశ్వాసం లేదు.

ప్రయాణం

శాంతకు స్మృతి తెలిసింది.

"నేనెవరు? ఎక్కడున్నాను?" అని ఆమె ఆశ్చర్యపడ్డది. ఆమెకు స్పృహ క్రమంగా రాసాగింది.

అవును. తను శాంత. వట్టి అభాగ్యురాలు! తన అభాగ్యం ఆమెనిప్పుడెంత మాత్రమూ బాధించటంలేదు. ఆ తల్లిదండ్రులు! ఆ దారిద్ర్యం! అదంతా ఇప్పుడు తనకు చాలా దూరమైనట్టుగా ఉంది...ఆ భర్త! సుఖం పేరిట అతని వల్ల తను పడినహింస! ఏటేటా కానుపులూ, పిల్లలు బతక్కపోవటమూ! ఇరవైరెండేళ్లునిండక పూర్వమే ఏడు కానుపులూ, వార్ధక్యమూ, వైధవ్యమూనూ! ఏడుగురు పిల్లలు—ఒకరైనా దక్కలేదు. వారంతా తనను ముసలిదాన్ని చెయ్యటానికి, తన కాంక్షా యవ్వనమూ హరించటానికి పుట్టి ఉంటారు! తనవయస్సు వాళ్ళ కింకా యవ్వనాంకురాలైనా వదలలేదు. తన ఈడువాడే విశ్వం-

ఇంకా స్త్రీ మొహమైనా ఎరగడు. వాడికి, పాపం, చిన్న తనంనించీ తనంటే అంత ప్రేమ! తనవంకవాడు జాలిగా చూస్తుంటే పాతివ్రత్యం తుచ్ఛమైనది అనిపించేది. తను ఒక్క రవ్వ ప్రోత్సాహం ఇస్తే చాలు తనదగ్గిరికి ఉరకటానికి సిద్ధంగా ఉండేవాడు. కాని ఎట్లా? తనను నగ్నంగా చూసివాడి గుండెపగలదా, పాపం! తనుసాహసించ లేక పోయింది—విశ్వానికి ఈమణ్మాత్రమైనా ప్రోత్సాహం ఇవ్వలేక పోయింది!...

భర్తతో కాపురం చెయ్యటంలో ఎంత ఆనందం ఉన్న దనుకున్నది తను! తీరా అనుభవించ వచ్చేటప్పటికి తను ఊహించుకుంటున్న ఆనందంలో శతాంశం—సహస్రాంశం లేకపోయింది! తను భర్తకు ఎంత ఆనందం ఇవ్వాలనుకుందో, తను భర్తవల్ల ఎంత ఆనందం పొందాలని ఆశించిందో తనభర్త కలలోనైనా ఊహించాడా ? ఆగురదృష్టవంతుడు తన భార్య ఇవ్వదలుచుకున్న ఆనందంకోసం ఎన్నడన్నా ఆగాడా? బావిలో నీళ్ళుతోడుకున్నట్లు భార్యవల్ల తనకు తను తీసుకోగలిగిన ఆనందమేమిటో తీసుకుని భార్యను గురించిన ఆలోచనే లేకుండా ఆ ఎనిమిది సంవత్సరాలూ వెళ్ళ బుచ్చి తనదారిన తను దాటిపోయినాడు. అతనికీ తనకూ ఏవిధమైన సంబంధమూ ఉన్నట్టుగా లేదిప్పుడు ! ఏంభర్త ? అతని వల్ల తనకు ఒక్కసారి పరిపూర్ణమైన పారవశ్యం, నఖశిఖ పర్యంతమూ ఒక్క పులకరింత—!...

అంతకంటె విశ్వం ఒక్కసారి తనకళ్ళలోకి చూస్తే గుండెను ఎవరోగట్టిగా అదిమిపెట్టి నట్టుగా అయి ఊపిరి

సలిపేది కాదు, నఖశిఖపర్యంతమూ జలదరించేది! ఏమిటీ విధివైరం? విశ్వంవంక తను ఒక్కసారి ప్రేమగా చూడ టానికీ, అతనితో ప్రేమ పూర్వకంగా ఒక్కమాట మాట్లాడటానికి, అతన్ని ఒక్కసారి గాఢంగా ఆలింగనం చేసుకోవటానికి తను ఎందుకు నోచుకోలేదు? తను అంత మహాపాతకం ఏంచేసింది?...

అవును, అన్నట్టు తనకు జబ్బుచేసింది. ఎప్పుడో కలలో జరిగినట్టుంది. ఆజబ్బేమయిందీ ? అది నయం అయినట్టు తనకు జ్ఞాపకంలేదే! తనకు స్పృహ తెలియకుండా పోవ టమూ, ఎవరో సన్నిపాతం అనటమూ, తన నుదుటిమీద ఉడుకులాం పట్టీలు వెయ్యటమూ, ఇంజక్షన్లు ఇవ్వటమూ, అప్పుడప్పుడూ తనకు ఒళ్లు తెలిసి కళ్లు తెరిచినప్పుడు ఎవరో ఒకరి మొహం దగ్గిరిగా కనిపించటమూ, ఎట్లావుందనో, "నన్ను గుర్తుపట్టగలవా? నేనెవరు ?" అనో అడగటమూ, ఇవితప్ప ఇంకేమీ జ్ఞాపకం రావటంలేదు...తరవాత ? తరవాత ? ...

తనింకా ఆజబ్బులోనేఉందా ? ఉంటే తనకింతబాగా స్పృహ ఎట్లా తెలిసిందీ ? తనకు నీరసంగాగాని జబ్బుగా వున్నట్టుగాని లేదేం ? ...తనరోగం నయమయిందేమో! తన మంచంచుట్టూ జనంలేరేమో ! అబ్బ, ఆజనంతో తలపట్టిపోయింది. వారంతా దేనికి ? తన జీవితానికి చీమ తలకాయంత సుఖం చేకూర్చలేని వ్యర్థులు ! ...

శాంత కళ్లు తెరచిచూచి ఆశ్చర్యపడ్డది. అంతా అక్కడే ఉన్నారు. ఒకరూ తనకేసి చూస్తున్నట్టులేదు. అంతా

మిస్తున్నారు. మందమతులు. తనకు స్పృహవచ్చిన సం
గతి వారికింకా తెలియాలేదల్లే ఉంది. ఎంతమందిజనం !
ంములో అనేక మొహాలు తనకు తెలిసినవిగా కూడా లేవు.
వాటిని జ్ఞాపకం తెచ్చుకునే ఓపికకూడా ఆమెకు లేదు.

“ఏడవనీ! నాకు స్పృహవచ్చిన సంగతి వాళ్ళతో చెప్పకపోతేనేం ?” అనుకుంది శాంత.

కాని ఎవరో తనకు స్మృతి తెలియటం గమనించారు. ఆయన తన దగ్గిరికివస్తున్నాడు. ఎంత కళగల మనిషి !

“పోదాంపద, తల్లీ !” అంటున్నాడాయన.

“ఎక్కడికి ?” అన్నది శాంత. కాని ఎక్కడికో ఆమె కర్థం అయింది. చిత్రం! తనకు ఏమాత్రమూ భయం కలగటంలేదు.

“నీకింకా ఇక్కడ ఏంకోరిక ఉందమ్మా ?” అంటున్నాడాయన.

తనునవ్వి, “నాకిక్కడ ఏంకోరికతీరింది ? నేను దారిద్ర్యంలోనూ దుఃఖంలోనూ జీవించాను. ఐశ్వర్యంకోసం జీవించిఉండటానికి నాకింకా కోరిక ఉంది నావిశ్వంకోసం బతికిఉండాలనిఉంది. అతని విషయంలో నాధర్మం నేను నిర్వర్తించలేదు. మీకేమీ అభ్యంతరం లేకపోతే నన్నింకా కొంతకాలం జీవించనివ్వండి, నిజమైన ఐశ్వర్యమూ నిజమైనసుఖమూ అనుభవించనివ్వండి. ఈ కొద్దిపాటి అనుగ్రహించలేరా ?” అన్నది.

ఆయన తనతలమీద చెయ్యిపెట్టి నిమురుతూ “పిచ్చి తల్లీ !” అన్నాడు ఆయన స్పర్శవల్లా ఆయన మాటల

వల్లా బరువెక్కి ఉన్న తనమనస్సు ఒక్కసారిగా తేలిక అయి దేవత్వం సిద్ధించినట్టయింది.

"దారిద్ర్యంలో ఉండి కూడా ఐశ్వర్యసుఖాన్ని నువ్వు మానసికంగా పొందావు. ప్రపంచంలోవున్న ఐశ్వర్య మంతా నీకిచ్చినా నువ్వు అదివరకు పొందినదానికంటె ఒక్కరవ్వయినా అధికసౌఖ్యం పొందలేవు. నీవిశ్వాన్ని ఎంతప్రేమించాలో అంతా అదివరకే ప్రేమించావు. అతని వల్ల ఎంతసుఖం పొందాలో అంతా పొందావు. నీకు వెయ్యిసంవత్సరాల ఆయుర్దాయం ఇచ్చి అతన్ని నీకిచ్చినా నీవు పొందగలిగే కొత్తసుఖం ఏమీ లేదు.

"నీకింకేం మిగిలిఉంది? నీవిశ్వం నీభర్తకంటె ఏమంత భిన్నమైన మనిషి కాడు. నీకు నేను మరికొంత ఆయుర్దాయమూ, ఐశ్వర్యమూ విశ్వాన్నీ ఇచ్చినట్టయితే నీకు జీవితంలో ఎన్నడూ ఎరగనంత ఆశాభంగం కలుగుతుంది. తల్లీ! పోదాంపద!" అన్నాడాయన మెత్తని కంఠంతో.

ఆయనమాటలు తనకు ఎంతసత్యంగా వినిపించి నయ్యంటే అవి ఆయనగొంతునుంచి కాక తన అంతరాత్మలోనించే వస్తున్నయ్యా అనిపించింది.

"వస్తున్నాను, పదండి!" అన్నది శాంత.

నిష్కామకర్మ

తనతండ్రి చావుబతుకుల్లో ఉన్నాడని తెలియగానే శోభ నాద్రి అంతస్సు ఒక్కపెట్టున జయధ్వానం చేసింది. "చస్తాడు, ముసలాడు! వాళ్ళ ఊరికి పీడవదిలి పోతుంది, భూ భారం తీరిపోతుంది, ప్రపంచంలో ఉన్న ప్రాణ వాయువు పరిశుద్ధం అవుతుంది!"

ఈ జయధ్వానం వినగానే శోభనాద్రికి ముచ్చెమటలు పోసినై. అతనికి సిగ్గుకూడా కలిగింది. తనకు అంత నీచ మైన ఆలోచన రావటమేమిటి ?

ఎందుకంటే శోభనాద్రికి రెండు అంతరాత్మలున్నై. ధైర్యం కలవాడికి ఒకటే అంతరాత్మ ఉంటుంది. పిరికి వాడికి మాత్రం రెండు ఉంటై. శోభనాద్రి అమిత పిరికి వాడు.

శోభనాద్రి రెండో అంతరాత్మ, "నీధర్మంమరవకు. ఆయన కర్కోటకుడు కావచ్చును. నీ జీవితాన్ని ధ్వంసం చేసి ఉండవచ్చును. కాని నీ తండ్రి. తండ్రి అన్నేపేమ

నీకు లేకపోయినా ఇబ్బంది లేదు. నీ ప్రవర్తనను జాగ్రత్తగా కాపాడుకో. విధి నెరవేర్చు. నీతండ్రికి ద్రోహం చేసే ఆలోచన చేసి నీకు నువ్వే ద్రోహం చేసుకోకు!" అంటున్నది.

ఒకవారం రోజులు సెలవు పెట్టి శోభనాద్రి తండ్రిని చూడటానికి బైలుదేరాడు. రైలులో కూర్చున్నది లగాయతు ఇదేఆలోచన.

తనతండ్రి తనజీవితాన్ని కాలమేఘం ఆవరించినట్లు ఆవరించి, ఎక్కడా ఒక చిన్నసూర్యకిరణం ఎరగకుండా చేశాడు తనను. తనకు బుద్ధి తెలియక పూర్వంనించికూడా తను తన ఆనందంకోసం ఒక్కపనిచేసి ఎరగడు. పోనీతండ్రి అయినా ఆనందించాడా? ఊరికే మెప్పయినా వచ్చిందా? కనీసం సమ్మతి అయినా? ఒక్కనాడు లేదు. క్రియకు తను ఆయన ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తిస్తూ వచ్చినట్టే అయింది. ఆవిధంగా తను రెంటికీ చెడ్డాడు.

తన ఇష్టా యిష్టాలను చంపుకున్నందుకు తండ్రి చేసిన బహుమానం ఏమంటే తన బి. ఏ. చదువు మొగ్గలో తుంచటమూ, పోయి సంపాదించుకోమని ఇంటోనించి తరమటమూనూ! ఆగోడౌను కీపరుఖాళీ వచ్చినప్పుడు తను కష్టపడి అంతమంచి శిఫారసు తెచ్చుకున్నా తండ్రి సెక్యూరిటీ కట్టనని అది కాస్తా పాడుచేశాడు—త్రాష్టుడు!

సంవత్సరానికి ఇరవై పుట్లు చొప్పున వచ్చే ఆస్తి సంపాదించాడు, ఉద్యోగంలో ఉన్నరోజుల్లో రెండు చేతులా లంచాలు పట్టి! అదంతా ఎట్లా ఖర్చుచేస్తాడో ఏమో, ప్రతి దానికీ డబ్బులేదంటాడు. గర్భ దరిద్రులైనా అనుభ

వించేటప్పు డనుభవించి మాడేటప్పుడు మాడతారు.

ఎంత పాపిష్టి వాళ్ళనుకూడా ఎవరో ఒకరు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు "అయ్యో! పాపం!" అంటారు. తన తండ్రిని లోకం పాపిష్టివాడికింద చూడకపోవచ్చునుకాని "అయ్యో! పాపం!" అనాలనిమాత్రం ఎవరికీ ఆయనవిషయమై ఆలోచన పోదు. తన జీవితపు ఇతర అసభ్యతలకు తోడు ఇటువంటి తండ్రి!

తను ఎట్లా తిండిలేక మాడాడో, ఎవరెవరి కాళ్ళు పట్టుకున్నాడో, ఎవరెవరిని ప్రార్థేయపడి, ఎంత కష్టం మీద ఈగుమస్తాగిరీ ఈపాతిక రూపాయల జీతమూ సంపాదించాడో, తన తండ్రికి ఏం తెలుసు?

ఏమైతే ఏం, ఇక తనకష్టాలు గట్టెక్కినట్టే. ఈపాతికా తనకు సరిపోతై. ఇందులో ఐదారు మిగులుతైకూడాను. తనకు కిల్లీకూడా అవసరంలేదుకదా! ఇక తన తండ్రి తననేం బాధపెట్ట గలడు? తను ఒక వందరూపాయలు వెనకవేసుకో గలిగాడుకూడాను. ఆవందా ఖర్చుపెట్టి పెళ్లిచేసుకుంటే పాతికరూపాయలమీద ఇద్దరూ హాయిగా బతకవచ్చును. ముందు ముందు పిల్లలు పుడతారూ? కానీ, కాలం ఎప్పుడూ ఒకవిధంగానే ఉంటుందా?

శోభనాద్రి తండ్రిని చూశాడు. ఆయనకు నంజువ్యాధి. వైద్యంగాని, పథ్యంగాని ఏమీలేదు. కొడుకును చూడగానే తల్లి ఆవురుమని ఏడ్చింది. ఆవిడ గర్భవాసాన పాపం, లేకలేక ఒక్కకొడుకు.

"ఏమిటమ్మా! ఆయనకు వైద్యం ఎందుకు చేయించటం

లేదూ ?" అన్నాడు శోభనాద్రి.

"ఏమో, మీనాన్నకు అశ్రద్ధ. పెత్తనంలో వచ్చే జబ్బులు నయమయిందాకా నమ్మకమేమిటి, నాయనా ? ముందు వైద్యులకు మాత్రం బోలెడంత పొయ్యాలి !"

శోభనాద్రి తల తిరిగి పోయినట్టయింది. తనతల్లి వైధవ్యాన్ని అటువంటి వేదాంతంతో ఎదుర్కొంటున్నదా? ఇంటో రుగ్మత ఆమెకుగాని తన తండ్రికి గాని ఈషణ్మాత్రం, మీాద ఈగవాలినట్టయినా లేదా ? తను మాత్రం అపరిపూర్ణమైన ఆరోగ్యాన్ని సహించ లేడు.

అతను వెంటనే ఇలుబయలుదేరి వెళ్ళి మంచి డాక్టరును పిలుచుకువచ్చాడు. డాక్టరు రోగిని పరీక్షించి "నయం కావచ్చును వైద్యంచేదాం!" అన్నాడు. సరే మందిస్తూ ఉండమన్నాడు శోభనాద్రి.

డాక్టరు వెళ్ళిపోగానే తండ్రి కొడుకుమీాద ఎగిరిపడ్డాడు. ఈడాక్టర్లు బోలెడంత డబ్బు కాజేస్తారు. ఏమిటి వాళ్ళు చేసేవైద్యం, వాళ్ళ మొహం?

"మంచానపడి ఉన్నవాడివి పడివుండక తర్కించ వస్తా వేమిటి ? నేనిక్కడ ఉన్నంతసేపూ నాయిష్టప్రకారం నడవాలిసిందే!" అని శోభనాద్రి బిగ్గరిగా అరిచాడు.

అతనికి తండ్రిమీాద కోపంకంటె ఆయన్నుచూస్తే ఆశ్చర్యం ఎక్కువ కలిగింది. ఆయన మనస్తత్వంఏమిటో అతను ఊహించలేకపోయినాడు. డబ్బుకన్న ఇంకేమిా ఆయనకు ఎక్కువగా కనిపించదా ? తనప్రాణంకూడా ? ప్రాణపోతే దబ్బేం చేసుకుంటాడు ? తనకు డబ్బుకన్న

తక్కువైనవి బహుకొద్దిగా కనిపిస్తై. ఇద్దరు సామాన్య మనుష్యుల దృష్టిలో ఇంత తేడా ఏమిటి?

తను వెళ్ళిన మరుక్షణం డాక్టరును ఇంటో అడుగుపెట్ట నివ్వడు తండ్రి. శోభనాద్రి ఒక నెలరోజుల సెలవుకోసం వ్రాశాడు. మూడోరోజుకుతిరిగి సమాధానం వచ్చింది— వీలుపడదనీ, వారం కాగానే బయలుదేరి రమ్మనీ. జీతం లేకుండానైనాసరే శలవిప్పించమని ప్రాధేయపడుతూ శోభనాద్రి మళ్ళీ ఉత్తరం రాశాడు. జవాబులేదు.

తండ్రి మందులకూ ఇంజక్షనులకూ శోభనాద్రి తన డబ్బే వాడుతున్నాడు. మొత్తంమీద రోగం తిరుగుమొహ మైంది డాక్టరుకూడా సంతోషించాడు.

“ఇంత త్వరలో రోగం దారికి వస్తుందని నేను నా అంత రాత్మలో అనుకోలేదు,” అన్నాడు డాక్టరు.

“వాళ్ళు డబ్బు గుంజటానికి అట్లాగే అంటారులే!” అన్నాడు తండ్రి.

శోభనాద్రికి నెలాఖరుకు జీతమూ ఉద్యోగం ఊడిన వార్తా వచ్చినై. అతడు కన్నీళ్ళు ఆపుకోవటం దాదాపు అసంభవమయింది. తన కెందుకీ పెంట? తను అతిప్రయ త్నంమీద నిలవచేసిన డబ్బు అయిపోతున్నది. తండ్రికి సాంతంగా నయమయేటప్పటికి ఒక కానీ మిగలదు. ఉద్యో గం ఊడింది. మళ్ళీ కడుపుమాడటమూ, ఆశ్రయింపూ, అవమానమూ, ఇంకొక బానిసతొత్తు నౌకరీసీ!

“మునలాణ్ణి ఎందుకు చావనివ్వకపోయినావు? సంవత్స రానికి ఇరవైపుట్లు! స్వేచ్ఛ! తగుదునమ్మా అని ఏమని

వచ్చి ఆ ముసలి ప్రాణానికి అడ్డుపడ్డావు? ఇవాళ నంజు నయంచేశావు. రేపు ఏరోగమూ లేకుండా చస్తాడు; ఆపుతావా?” అన్నది ఒక అంతరాత్మ.

“ఏమయితేనేం? ఒక ప్రాణం దక్కించావు. నీ చేతిలో లేకుండా పోయ్యే ప్రాణమూ, నీ ఎదట నిష్కారణంగా పోయ్యే ప్రాణమూ ఒకటేనా? ఆయన్ను చావనిచ్చి ఉంటే నీ ఆత్మగౌరవం, నీ వ్యక్తిత్వం దక్కి ఉండునా? నీ వ్యక్తిత్వం ఎక్కువా, ఇరవై పుట్లెక్కువా? నీ వ్యక్తిత్వం కోసం నువ్వు ఒకప్పుడు అన్నిరకాల బాధలూ, అవమానాలూ సహించినవాడివి కావా? అప్పటికీ ఇప్పటికీ తేడా ఏముంది?” అన్నది మరొక అంతరాత్మ.

యమసందర్శనం

"వీరే యమధర్మరాజుగారు!" అన్నారు భటులు.

వెంటనే నేను ఆయనకు సాష్టాంగ దండప్రమాణం ఆచరించి లేచి "మహాత్మా, మిమ్మల్ని చూడటంవల్ల నా జన్మ ధన్యమయింది!" అన్నాను.

"అబ్బాయీ, నాదగ్గర అంత కపటవినయం నటించనవసరంలేదు. మనలో మనం హృదయం విప్పి మాట్లాడుకోవచ్చును. అట్లా కూర్చో!" అంటూ ఆ న్యాయమూర్తి తన ఆసనం పక్కనే నన్ను కూర్చుండనియోగించాడు.

"అవునండీ, తమదర్శనం అతిదుర్లభమని వింటాను. నాకది ఇంతసులభంగా ఎట్లా లభ్యమయిందో, తమరు నామీద ఇంత పక్షపాతం వహించి ఇంత దయయెందుకు చూపుతున్నారో నేను అర్థంచేసుకోలేకుండా ఉన్నాను" అన్నాను.

"దానికి రెండు కారణాలున్నై. ఒకటి—నువ్వింకా అధి

కారరీత్యా నాశాసనంలోకి వచ్చినవాడివికావు; ప్రస్తుతం నువునాకు అతిథిమాత్రుడివి. రెండు—నువు రచయితవు, నన్నుగురించి నాలుగు మంచిముక్కలు రాయవలసినవాడివి. మీరచయితలున్నారే, మహాచెడ్డవాళ్ళు. ఇతరప్రాణికోటిమాదిరిగామాబోటిగాళ్ళమీద భయభక్తులతో ఉండరే ఉండరు. మీరంతా మీ చక్రవర్తులనూ, ప్రతినిధులనూ, అమాత్యులనూ ఏమంత గౌరవిస్తున్నారు చెబుదూ!”

యముడంతవాడుకూడా ఇట్లామాట్లాడటం ఆశ్చర్యం వేసింది.

“నువ్వట్లా ఆశ్చర్యపడకు!” అన్నాడు యముడు నా అభిప్రాయం అర్థంచేసుకుని. “ఎవరూ నాయందు విశ్వసించకపోతే నేనిక్కడ ఎట్లాఉంటాననుకున్నావు? ఇక్కడికి వచ్చినజీవులుకూడా పరిమితకాలం ఉండటానికి కారణం అదే. ఆజీవులను గురించి భూలోకవాసులు సంపూర్ణంగా మరిచిపోగానే వారు అదృశ్యులైపోతారు. మీరంతా మరిచిపోకుండా ఉన్న మహాత్ములు—వ్యాస వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాది ఋషులూ, ప్రహ్లాదాంబరీషాది భక్తులూ, రామకృష్ణ వివేకానంద హరనాథాది అవతార పురుషులూ, మనువులూ—అంతా ఇంకా ఇక్కడే ఉన్నారు. చూడరాదూ?” అంటూ ఆయన తన సభను అలంకరించినవారికేసి చూపాడు.

సభాభవనంచుట్టూ కలయచూసి నేను ఆశ్చర్యపోయినాను. మొదట్లో అంతమంది అక్కడఉన్న సంగతే గమనించలేదు. అందరినీ గుర్తించగలిగాను. ఇంకొకటికూడా

జరిగిందనుకుంటాను. నేను ఎవరికోసం వెతికితే వారల్లా కనిపించారు. ఎవరూ నామనసులో లేనప్పుడు అక్కడ ఎవరూ లేరేమో!

"కానీ, అయ్యా! తమభటులు నాకు యమలోకమంతా చూపినపుడు నేను దొరలను గాని ఇతర పాశ్చాత్యులను గాని చూసినట్లు జ్ఞాపకం రావటంలేదే?" అన్నాను.

"నే చెబుతున్న దేమిటి? వాళ్ళంతా ఇక్కడే ఉన్నారు కాని వాళ్ళకు కావలసిన విధంగా కనిపిస్తుంది ఈలోకం. వాళ్ళకు నా పేరుగాని ఆఖరుకు నేనెట్లా ఉంటానో కూడా తెలియదు. అందాకా ఎందుకూ? ఇతర దొరలంతా హాయిగా బీరు తాగి ఆనందిస్తుంటే, డాంటే అనే ఆయన బియాట్రిస్ అనే దొరసాని కోసం సప్తాగ్నుల మధ్య తన్నుతాను బంధించుకుని బయటికి రాకుండా ఉన్నాడు. ఇంకా ఆయనకు బియాట్రిస్ దొరకనేలేదు.

"పాపం? ఎప్పటికన్నా దొరుకుతుందా?"

"ఇక ఒకటే దొరకటం! ఎప్పటికైనా ఆయనరాసిన గ్రంథం రూపుమాయాలి; అప్పటికి వదలుతుంది ఆయనకీ చెర."

"నిష్కారణంగా ఆయన్ను అట్లా బాధ పెట్టటం మీ ధర్మానికి ఏమాత్రమూ వన్నెతీసుక రావటం లేదు." అన్నాను.

"ఇది మరీ బాగుంది! ఆబాధ ఆయన అహంకారాన్ని ఎట్లా ఉపశమింప జేస్తున్నదో, బాధపడటం ఆయనకెంత ఇష్టంగా ఉందో నీకు తెలుసునా ఏమిటి?" అన్నాడు

యమధర్మరాజు కుపితుడై.

"సరే పోనివ్వండి నాకెందుకు ?...వీరంతా ఎవరం టోయ్ ?"

ఒక పెద్దతూగుడీ భీభత్సంగా రోదనాలు చేసుకొంటూ బొబ్బలు పెడుతూ అక్కడికి వచ్చింది. వారిని బల్లెలతో పొడుస్తూ, గదలతో మొత్తుతూ, కొరడాలతో కొడుతూ, తోస్తూ, మట్టిలాగుల వాళ్ళు, కోరలవాళ్లు భయంకరాకారులు వచ్చారు.

"వీరంతా పాపులు, మృతులు. వీరిని విచారణచేసి ఒక్కక్షణంలో పంపేస్తాను" అంటూ యముడు వారికేసి తిరిగాడు. అంతలోనే ఆయన స్వరూపంకూడా అమిత భయంకరంగా మారిపోయింది.

యమధర్మరాజు ఒక్కొక్కరినే విచారణ ప్రారంభించాడు. ఆవచ్చినవారంతా యముడంటే భయం కల వారే. అందరూ గజగజా వణికి పోతున్నారు. పాపం! వారిలోనిష్ఠపరులూ, దైవభక్తులూ, సనాతనులూఉన్నారు. మొదట వారినిచూసి ఆశ్చర్యపడ్డాను. కాని తరవాత యమధర్మరాజు చెప్పిన సూత్రం జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఎంత మంచిగా జీవించినా నరకప్రాప్తి తప్పదని వారినమ్మకం. వారి నమ్మకం ప్రకారమే జరుగుతున్నది. ఆశ్చర్య మేమిటి ?

మృతులలో కొద్దిమంది సనాతనులూ సద్ధర్మపరులూ పోగా మిగిలిన వారంతా వారి విశ్వాసాలకు గురిఅయిన దౌర్భాగ్యులు. భయపడుతూ తప్పుచేసినవారు.

వారినిచూస్తే జాలివేసింది. హత్యలు చేసినందుకూ, రంకుతనాలు చేసినందుకూ, దొంగతనం చేసినందుకూ, మాంసభక్షణ చేసినందుకూ వారిని యముడు నిర్దాక్షిణ్యంగా శిక్షిస్తున్నాడు; వేలకువేల సంవత్సరాలు తప్తతైలమూ, నరకకూపాలూ, రంపపుకోతలూ విధిస్తున్నాడు.

నాకు ఒళ్ళు మండిపోయింది. నేను ఉద్రేకంతో లేచి, "యమధర్మరాజా, ఆగు!" అన్నాను.

అందరూ ఒక్కసారిగా నావంక చూశారు.

"నీకు న్యాయమనేది తెలుసునా? నేను సోషలిస్టును. ప్రాలిటేరియనులను నువిట్లా బాధపెడితే నేను సహించను, తెలిసిందా? నేను డబ్బును పంచాలనే తత్వంవాణ్ణి పాపాన్ని పంచు! డబ్బుకంటె పాపంఉందా ఏమిటి?

"వాడు దొంగతనం చేశాడంటే ఆదొంగతనానికి సంపూర్ణంగా వాడే బాధ్యుడా? అట్లా వచ్చేట్టయితే ఏపనికి ఎవరిని సంపూర్ణంగా బాధ్యుణ్ణిచేస్తావో చెయ్యి, చూస్తాను. మారచయితలవంటి వాళ్ళనే ఎప్పుడు ఎవరి రచనలో ఏభాగం, తస్కరిస్తామో, మారచనకు మేం ఎంతవరకు బాధ్యులమో తెలీదే! పాపం, ఆభ్రష్టులు వారు చేసేకర్మకు ఉత్తరాధికారులా?... చూడు, నిన్నుగురించీ, నీవెధవలోకం గురించీ ఏం రాస్తానో!" అని అరిచాను.

ఒక్కసారిగా సభాభవనమంతా అల్లకల్లోలమై పోయింది. పెద్దగడ్డాల మహర్షులూ మనువులూ ఒక్కసారిగా లేచి, "చంపండి, నా స్తికుణ్ణి! బతికె ఉండగానే కుంభీపాకంలోతోసి తలుపులు బిగించండి! పట్టుకోండి! పోనివ్వ

కండి! పట్టుకోండి!" అని భయంకరంగా అరవసాగారు.

అందరూ నాకేసి చూస్తున్నారు—యముడుకూడా! ఆ మొహాలన్నీ భయంకరంగానే ఉన్నై. ఒక్క మొహంలో కూడా నామీద సానుభూతి లేదు

నాగుండె అవిసిపోయింది. ముచ్చెమటలు పోసినై ఏంచేస్తున్నానో నాకే తెలియదు. కాలిబలంకొద్దీ పరిగెత్త సాగాను. మంచుగడ్డకన్న చల్లని చేతులు నన్ను పట్టుకో వస్తున్నై. వాటిస్పర్శ పాముస్పర్శకంటెకూడా కంపరం కలిగిస్తున్నది. ఇంకా వేగంగా—ఇంకా వేగంగా పరిగెత్తు తున్నాను!... ...

అంతా నిశ్శబ్దం. ఏ చప్పుడూ లేదు. ఎవరూ లేరు. నా గుండె మామూలుగా పనిచేస్తున్నది. చుట్టూ కలయచూశాను. అంతా నిరామయంగా ఉంది.

ఇంతలో ఎవరోనన్ను పేరుపెట్టి పిలిచారు.

"ఎవరు వారు?"

"నేనే! యముణ్ణి! నీకు సరిఅయిన ఆతిథ్యం ఇవ్వలేక పోయినందుకు చింతగాఉంది. తప్పు నీదే సుమా!"

"నాదా! నాదా తప్పు?" అంటూ ఆయన కోసం చుట్టూచూశాను. ఆయన ఎక్కడా కనబడలేదు. మాట మాత్రం ఎక్కణ్ణించి వస్తున్నదీ అంతుపట్టకుండా విని పిస్తున్నది.

"తప్పు నీదికాదా మరి? అతిథిగా వచ్చిన వాడివి ఊరికే ఎందుకుండ లేకపోయినావు?"

"ఆగడ్డాల వాళ్ళంతా నామీద ఎందుకు విరుచుకు

పడాలీ? నేను చెప్పింది రైటా? వాళ్ళు చెప్పింది రైటా?"

"వాళ్ళవిశ్వాసాలు రకరకాలుగా ఉండవచ్చునసే సంశయం నువ్వేమాత్రమో కలిగి ఉండకపోతే నిన్ను వారు భయపెట్టగలిగి ఉండరు!" అన్నాడు యముడు.

"ఆమాటమాత్రం అబద్ధం. వాళ్ళు చెప్పిందంతా అబద్ధమనీ, వాళ్ళకు న్యాయమనేది ఏమీ తెలియదనీ నాకు స్పష్టంగా తెలుసును. నేనన్నమాటలు అక్షరాలా నిజం. ఆవిషయం నావిశ్వాసం మారదు."

"ఇప్పుడదంతా నిజమే. ఆక్షణంలో నీకింత నిబ్బరం లేకపోయింది. అందుకనే నీలో అంత ఉద్రేకం కలిగింది. నీవిశ్వాసంలో నీకు విశ్వాసం చాలనప్పుడే ఉద్రేకం జత పరచవలిసి వస్తుంది. నిజమైన సత్యానికి సమర్థింపు కావాలా?"

"సత్యాన్ని అవతలవాళ్లు తోసివేస్తున్నప్పుడు—"

"అదీకాక—

"నేను మొదటనే చెప్పాను. నాలోకాన్ని గురించి నీకేటువంటి విశ్వాసాలుంటే అట్లాగే కనిపిస్తుందని. నేను అన్యాయం చేస్తున్నాననే నమ్మకం నీలో లేకపోతే నీకు అన్యాయం కనిపించి ఉండదు. నాలోకంలో అన్యాయం జరుగుతున్నదనే విశ్వాసం నీలో పైకిరాగానే నీన్యాయానికి నాలోకంలో స్థానంలేకపోయింది. నీన్యాయంలో నీకు విశ్వాసం ఉన్నంతసేపూ నీకు సరిఅయిన ఆతిథ్యమే జరిగింది. పోయివస్తాను?"

యువప్రచురణాలు

నాలుగేసి అణాలు

1. కారుణ్యం......కుటుంబరావు
8. "రూమ్ టు లెట్"......బాలకృష్ణశాస్త్రి
4. కాంతం కైఫీయతు......మునిమాణిక్యం
5. స్వగతం......కుటుంబరావు
6. కలిక......బొడ్డు బాపిరాజు
7. బ్రాహ్మణీకం......వెంకటచలం
8. యువకథావళి......వివిధరచయితలు
9. ఇల్లరికం......కుటుంబరావు.

యువానుబంధం

ఆరు అణాలు

త్రిలోచన కవిరాజు

రవీంద్రనాథమైత్ర.

అనువాదం; చక్రపాణి

సరసమైన హాస్యాపారనిబంధనలు

యువకార్యాలయం,

తెనాలి (గుంటూరుజిల్లా)

లక్ష్మీప్రెస్, తెనాలి.